

DANIEL BÖRTZ
BACKANTERNA

Svenskt libretto sidan 13

English libretto page 57

Daniel Börtz

BACKANTERNA

Opera i två akter

Text EURIPIDES

Regi INGMAR BERGMAN

Scensk tolkning JAN STOLPE och GÖRAN O ERIKSSON

Text and libretto in Swedish and English

ROLLER

Dionysos, SYLVIA LINDENSTRAND
Teiresias, LAILA ANDERSSON-PALME
Kadmos, STEN WAHLUND
Pentheus, PETER MATTEI
Agave, ANITA SOLDH

Backanterna:

Alfa, BERIT LINDHOLM
Beta, PAULA HOFFMAN
Gamma, CAMILLA STAERN
Delta, ELLEN ANDREASSEN
Zeta, ANNE-MARIE MÜHLE
Eta, KRISTINA HAMMARSTRÖM
Theta, ANNA TOMSON
Lambda, EVA ÖSTERBERG
Xi, CARINA MORLING
Rho, AMELIE FLEETWOOD
Sigma, LENA HOEL
Tau, HELENA STRÖBERG
Omega, INGRID TOBIASSON

Soldaten, CARL MAGNUS DELLOW
Herden, PER MATTSSON
Budbäraren, PETER STORMARE
Teiresias ledsagare, KICKI BRAMBERG

KUNGLIGA HOVKAPELLET
Dirigent KJELL INGEBRETSEN

Kör av thebanska gråterskor ur Kungl Teaterns kör

FÖRSTA AKTEN

I Prologen träder guden Dionysos fram och anförtror oss dramats förhistoria. För att vi ska kunna se och förstå honom har han emellertid förvandlat sig till en ung man – han säger sig vara en präst som förvaltar dionysoskulten.

Det vi kommer att bevittna är den skräckinjagande slutfasen av en hämndaktion som guden förberett under avsevärd tid.

Själva kränkningen, förolämpningen såg i korthet ut så här:

Överguden Zeus har förfört den unga Semele, dotter till Kadmos, kung i Thebe. Hustru Hera blir – som vanligt – rasande av svartsjuka och dödar den havande Semele med en ljungeld.

Zeus lyckas emellertid rädda det ofödda barnet och gömmer det i sitt lår. Efter en tid föder han en son som han kallar Dionysos. Barnet begåvas med gudomlig skönhet och gudomliga talanger.

Semeles systrar är måttlöst avundsjuka och börjar sprida illvilligt skvaller i Thebe: Gossen är visst inte son till Zeus utan en tillslarvad oäkting.

Dionysos drabbas hårt av förtälet och flyr till Lydien där han växer upp och så småningom instiftar sin religion. Den innehåller hänförande men riskabla beståndsdelar: nattliga orgier, besatthet, köttets och blodets kommunion, hängivelse, översinnlig glädje.

Guden beger sig så småningom på vidsträckta vandringar genom främre Asien ända ner till Pakistans norra gräns och upp mot Svarta Havets sydkust. Överallt instiftar han församlingar. Han åtföljs av hängivna lärjungar och missionärer – alla kvinnor. De kallar sig backanter. Deras Mästare och ledare för dem långsamt och på omvägar mot födelsestaden Thebe och den planerade Hämnden.

Backanterna är i den här föreställningen ett kollektiv bestående av starkt särpräglade individer. Vi har föreställt oss att dessa fjorton kvinnor av skilda åldrar och sociala bakgrunder har slutit sig till Dionysos följe under fleråriga strapatser. De har alla lämnat sina civila namn och antagit bokstavs-beteckningar (ja, jag vet: det fanns inga grekiska skrivtecken i den forntid då detta drama utspelas, men vi ville markera att dessa missionärer eller anarkister eller terrorister lämnade sin individuella och familjära tillhörighet då de inträdde i Backosföljets anonyma gemenskap).

Dionysos har alltså två vägande skäl till den långa vandringen: dels att sprida sin lära, dels att utkräva hämnd på sin

hemstad Thebe, dess innevånare, den unga kungen Pentheus och hans mor Agaue.

Vårt drama visar denna hämnd i dess kulmination men börjar nästan lekfullt. Dionysos har infekterat Thebes kvinnor-unga och gamla – med ett lätt och euforiskt rus.

De har i stora hopar lämnat hem och familjer och dragit iväg till berget Kithairons södra sluttning där de slagit sig ner för att ägna sig åt lustfyllda riter och tämligen oskyldiga lekar. Många män önskar följa kvinnornas exempel. Den gamle siaren Teiresias (som växlar kön när det passerar) är fullt beredd att ta sig an den nya religionen, eftersom den säkerligen kan bli ekonomiskt lönsam. Den numera pensionerade kung Kadmos, hans vän, har beslutat sig för att följa honom: en mild och dárakrig yra har drabbat de båda herrarna.

Kadmos dotterson, den nuvarande kungen Pentheus, är däremot av annan uppfattning. Han bekämpar med raseri den nya religionens andliga och kroppsliga ordningar. Han ertappar sin morfar och hans vän på väg till Backosfesten och förödmjukar dem i grova ordalag. Han befäller genast att den unge sektledaren ska fångas.

Dionysos (fortfarande förklädd) låter sig snabbt infångas och nu följer en första konfrontation mellan honom och fursten. Förhöret börjar sakligt och kärtvt men förvandlas omärkligt till något annat och farligare, en lek med erotiska spänningar. Pentheus blir plötsligt rädd: han befäller att dionysosprästen ska tjudras i palatsets stall. Själv förlorar han alltmer kontrollen, den tillkämpade disciplinen. Han skálver i febrig upphetsning.

Backanterna har med förfäran bevitnat hur deras ledare förs bort. De anropar Dionysos om beskydd. Ett jordskalv skakar palatset och Dionysos återvänder till sina följeslagare. Han har utan svårighet befriat sig ur sitt fångsel. Han lugnar sina lärjungar och berättar i muntra ordalag hur han ytterligare förvirrat Pentheus.

Det kommer till en andra konfrontation mellan de två. Pentheus är redan svårt medtagen, han förstår inte att hantera sin kluvn och otillåtna känsla inför den gåtfulla främlingen.

Den grymma leken går vidare.

Dionysos säger liksom i förbigående att han kan hjälpa Pentheus att

få bevitna de flyktade kvinnornas hemliga riter. Kungen, alltmera insnärjd i främlingens förförelse, vill genast veta hur ett sådant spionage ska gå till. Han får rådet att klä sig i kvinnokläder. Lockad och skrämmd går han med på förslaget. Dionysos klär honom i en fotsid dräkt och för honom genom Thebes gator ut till Kithairons sluttningar, där kvinnorna besatta av dionysisk berusning utför sina riter.

ANDRA AKTEN

Dionysosprästens lärjungar har blivit kvar på palatsgården. De bedriver en grym lek: De skändar och sliter sönder en docka som föreställer Pentheus. Då kvinnornas samlade hat når en orgasmisk höjdpunkt avbryts de av Budbäraren som relaterar dramats fullbordan:

Agaue, Pentheus mor, har förbländad av sitt rus, slitit sönder sin son. Troende att hon dödat ett ungt lejon närmar hon sig Thebe med rop av triumf.

Dionysoslärjungarna tar emot henne, berusade av hämndens lätta välbefinnande.

Spelet bryts av Kadmos som tillsammans med några soldater har samlat de blodiga resterna av Pentheus lik.

Långsamt och kvalfullt för han sin dotter till förnuft. Långsamt inser hon sitt brott och sin förtryckthet. Då hon vaknar till medvetande kastar hon sin förtvivlan och sitt hat mot gudarna.

Dionysos blir henne inte svaret skyldig. Han uppträder högt upp och långt borta omvärd av ett outhärdligt ljus. Han triumferar, berusad av sin utomordentligt vällyckade hämnd. Dessutom utkräver han ytterligare straff åt Agaue, hennes systrar, Kadmos och staden Thebe. Han avlägsnar sig skrattande.

Dramat är därmed nästan avslutat och dionysoslärjungarna bereder sig för uppbrott.

Agaue kastar då en sista förbannelse mot Dionysos. Den bedragna, skändade, förödmjukade kvinnan höjer sin hand mot den allsmäktige Guden.

Han svarar med olympiskt raseri och slår henne bokstavligen till marken.

Backanterna bevittnar detta ögonblick av gud mot mänska och drar konsekvenserna:

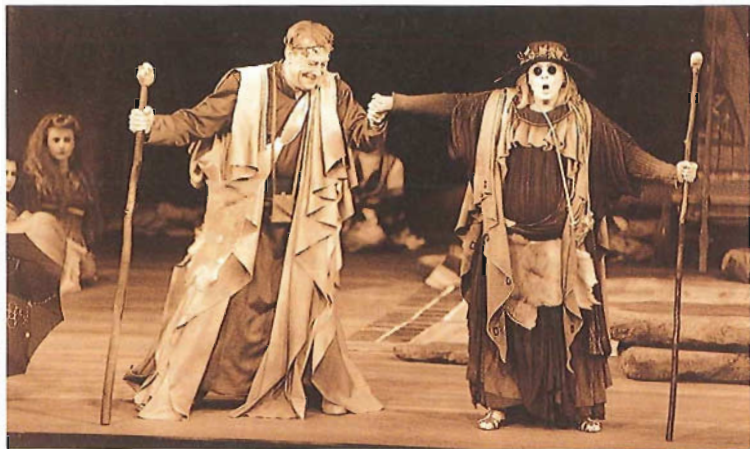
*"Lycklig den som undflytt havets
stormar och nått till hamn!
Lycklig den som står över ödets
prövningar! Här på jorden har envar sin tid:
makt och rikedom växlar ständigt.
Tusen hjärtan bär tusen hopp.
Några leder till ofärd
för oss människor, andra*

*drar upp vägen till framgång.
Den som kan njuta den korta dagens
lycka - prisar jag lycklig."*

Euripides visste. Han levde sjuk, gammal och i frivillig landsflykt, långt borta från ett Athen som förvandlats från lysande kulturell stormakt till sammanbrottets och de politiska skändligheternas tummelplats.

I sitt drama gör han rent hus med maktens gudar och gudars makt. Han ställer människans helighet och utsatthet mot de Övres skändlighet och blodtörst.

Ingmar Bergman

Sten Wahlund och Laila Andersson-Palme (Scenografi Lennart Mörk)

BÖRTZ, BERGMAN OCH EURIPIDES

Tonsättaren Daniel Börtz – född i Hässleholm – har en anmärkningsvärt stor och mångsidig produktion bakom sig. Mångsidigheten gäller inte bara format och genrer: kantater, sinfonior och andra orkesterstycken, kammarmusikverk, musikedramatik, körer... Den präglar också de egenskaper som bildar grundval för hans musikskapande, han är en modernistisk tonarkitekt men också en traditionsmedveten musiker med många rottrådar i 1800-talet, kanske särskilt i Bruckners musik. Han är en gedigen, högt specialiserad musikalisk hantverkare och en brett bildad, tidsmedveten humanist. En sibel konstnär och en ordningens man, naturälskare och skrivbordsmänniska.

Här följer Daniel Börtz funderingar kring tillkomsten och komponerandet av operan "Backanterna" ur ett samtal med gode vännen och kulturskribenten på Sydsvenska Dagbladet Carlhåkan Larsen.

Upprinnelsen till "Backanterna"

– Vårt projekt har en ganska lång historia. En brevväxling föregick de konkreta idéerna. Ingmar Bergman och jag kom fram till att vi skulle samarbeta kring någonting musikedramatiskt. Mitt bud var att göra ett grekiskt drama. Bland mina förslag befann sig Euripides' "Backanterna" och "Medea". Jag visste nog att Ingmar Bergman skulle ha gjort "Backanterna" på Dramaten. Han hade länge haft just det dramat i sinnet, förstod jag. Men Dramatenuppsättningen hade ju inte blivit av. Däremot fanns det en nyöversättning att tillgå, av Göran O Eriksson och Jan Stolpe.

– Efter sommaren 1987 stod det klart: Vi gör "Backanterna"! Idén befästes hösten – 87, när Bergman följde repetitionerna inför uruppförandet av min "Sinfonia 7" i Stockholm. Samarbetet fick karaktären av en "brain storm" och jag växte in i uppgiften. Det var en avgörande vecka. Så kom klartecknet från Operan och från Dramaten, sedermera från TV. En lång inkörningsperiod kom därefter. Dramaten försåg mig med litteratur. I maj 1988 var jag klar med min nästa större komposition "Sinfonia 8" och också med orkesterstycket "Parodos". "Sinfonia 8" med sångstämmor var en viktig faktor, en förberedelse. Den kan ses som en mental inzoomning. Medan sen "Backanterna" tog form djupnade min inställning, tack vare samarbetspartnern. Framför allt pratade vi regelbundet i telefon om projektet.

Om samarbete

– Bergman kunde ha proppat mig full med sina speciella idéer. Men vad som skedde var att han istället öppnade mina ögon för grundprinciperna i dramat. Vi kunde utgå från en gemensam grund, en mylla att växa ur. Sedan arbetade vi inte parallellt så att man hela tiden skulle vara tvungen att justera in sig, utan det var ett självständigt arbete under täta kontakter.

– När det gällde formidéer, olika sceners uppbyggnad, följde jag honom rent praktiskt. Det var mycket som hände under ett och ett halvt års tid, när jag satt och skrev. Nu ser jag, när lager läggs på lager, i samspelet med övriga konstnärliga uttryck, hur musiken tillsammans med de andra konstarterna får "förlängda armar". Själv har jag arbetat mycket intuitivt.

– Två andra personer har följt arbetet och givit råd: Kjell Ingebretsen med sina dirigerterfarenheter och sångaren Alf Haggstam, när det gäller det vokala.

Om Dramatis personae

– Det som tagit mig starkast är dualismen hos Dionysos: den ömma och ljusa gestalten som månar om sina backanter och den fruktansvärt straffande guden – detta janusansikte. Det finns ju också en uppenbar Kristussymbolik i Dionysos. Dionysos som ljusgestalt, en Kristus som bringar glädje, med tolv lärjungar, körens kvinnor, som har fått namn, bokstäver ur grekiska alfabetet; en ledarinna Alfa och en dansroll, Talatta – havet.

– Men backanterna vet inte förrän i slutet av dramat att det är Dionysos själv som funnits mitt ibland dem.

– Minst komplicerad är Pentheus: han är ju en lekboll. Det är klart att han inte kan besegra en gud. Först har han visserligen till synes övertagit. Därpå kommer ett jämviktsläge. Men till sist mister han livet och Dionysos härskar. Det finns ett spännande psykologiskt spel mellan Pentheus och Dionysos, det återspeglas i backanternas stegrade förtvivlan och hat intill dess Pentheus blir besegrad.

– Den gestalt som jag känt mig mest gripen av är ändå Agaue, Pentheus mor, som efter att ha varit fullständigt indoktrinerad av riten och den orgiastiska yran, blir den lilla, lilla människan, totalt ensam med sin sorg; ingen bryr sig om henne. Att skildra hennes själs resa från högsta eufori till nattsvalt förtvivlan och landsflykt – det var något!

– Fascinerande är det att studera hur Euripides byggt upp scenen med Agaue och Kadmos, Pentheus morfar; hur hon tror att hon dödat ett lejon med sin tapperhet, hur hon blir varse att det är en människa, t o m hennes egen son som fallit

offer – och att hon själv begått gärningen. Ändå är hon den enda som orkar stå upp mot ödet, mot guden. Hennes fråga tränger sig fram: vad hade Dionysos för del i detta? Hon har styrkan att avleverera den våldsammaste protesten; den sega kvinnokraften står ut och står emot.

Om röster och roller

– Texten till “Backanerna” som den föreligger är så förbannat bra. Det finns inga behov av någon “librettifiering”. Vi har bara strukit här och där, det är det enda.

– Som första åtgärd hade vi att bestämma röstlägena. Det finns bara två mansröster: Kadmos, en tung, mörk bas och Pentheus, en baryton med hög tessitura och virtuos rörlighet. En ung vildhjärna, med hög temperatur. För Dionysos: det kvinnliga jaget i honom skulle fram, det blev en mezzo. Likaledes skulle siaren Teiresias gestaltas av en kvinnostämma, Ingmar Bergman tänkte sig något mörkröstat, en låg sopran. Körledarinnan Alfa blev en sopran av Wagnertyp. De tolv backanerna, olika i ålder och erfarenhet; unga flickor, gifta kvinnor, änkor, med röstlägena fördelade från hög sopran till djup alt.

– Under arbetets gång tillkom i Bergmans fantasi Talatta, en dansroll. Tre talroller finns det till slut: en vakt, en herde, en budbärare. Och så något som inte finns hos Euripides, thebanska kvinnor, som sjunger en ordlös klagosång.

Om musikens grundvalar

– När vi började utformningen hade vi tanken att göra stycket i ett svep. Men kanske hade det blivit för långt, vi lade i varje fall in ett aktbrott, som också blev en formell delning. Det föddes också tankar om storformen; köravsnitten blev stolpar i det långa förloppet. I skisserna har dessa avsnitt fått arbetsnamnet “backanaler”. De har naturligtvis inte alls något med backanaler i ordets vanliga betydelse att göra. Men begreppet gav stöd när jag tänkte mig operans tidsperspektiv, en ständig resa, en förändring i temperaturen – tydligt avläsbar i texten.

– Jag ville ha en flytande skala från den mest intensiva, lyriska sången till talsång. En viktig bit på vägen var att arbeta försöksvis med sådana musikaliska uttryck.

– Jag bestämde mig för att inte ha ett smack av “exotism” eller någon “antik” prägel. Jag kan inte skriva så.

– Det knepigaste var att arbeta sig ner till de mest grundläggande symbolerna, det basala materialet. Som i symfoniska

arbeten gällde det att hitta de enkla grundbitarna. Karaktär, stämningar och inlevelse i de olika livsödena kristalliserades ut i fyra molltreklanger, som är grundmaterialet i det musikaliska förloppet. De genererar skalor och en klangvärld som förtätas, försvinner och återkommer, g-moll först, ass-moll därovanpå; så d-moll och f-moll. Man kan följa g-mollklangens färder och äventyr. Men det är förstås inte meningen och inte möjligt att föra tillbaka varje ton på stommen. Det är ett elementärt material att bygga på – nödvändigt för mig att ha i ett så stort arbete.

- Ekonomi och noggrann planering skulle till. Inte bränna av alla effekterna på en gång. Spara dem så att de verkligen känns. Arbeta medvetet med grupper av instrument. Ett exempel är dialogen mellan Kadmos och Agaue i akt II: en stråkkvartett följer henne och efterhand byggs den ut till en större klangapparat.

- Det här stycket hade jag inte kunnat skriva för tio år sen. Man måste kunna sin orkester! Verket hänger mer ihop med sinfonierna och kanske med operaoratoriet "Fläckar av liv" än med mina tidiga vokalverk. Formatet är den enda större skillnaden gentemot sinfonierna; själva komponerandet och inställningen till musiken är annars densamma. Det finns mycket kammarmusik också, men framförallt kontraster: skir kammarton och våldsamheter, så golvet skakar.

Ej förenkling av tonspråket

Jag har inte behövt "förenkla" mitt tonspråk – en naturlig följd av att jag fått förmånen att arbeta med en text som uppslukat mitt intresse. Och visionen av hur det kommer att se ut på scenen har hela tiden varit en sporre. Ingmar Bergman har ju efterhand berättat om sina insceneringstankar, det har ingått i våra långa dialoger. Han har haft konkreta föreställningar om tempi, uppehåll, utropstecken. Det har gällt att undvika det statiska, där det inte finns någon teaterkänsla. Därför har en takt lyfts bort emellanåt under vägen framåt, en eller ett par fjärdedelar har fått stryka på foten för tempots och flödets skull.

- Så har vi letat efter rätt röster för rollistan, och när vi funnit dem så har detta förhoppningsvis blivit till en inspiration för mig vid utformningen av en del vokala linjer.

- I grunden handlar det om tre ting. Ett harmoniskt fundament. Rytmsk obeveklighet. Melodins förlösning. Hela bredden och räckvidden från cluster till C-dur. Och den uttrycksfulla människostämman.

Carlhäkan Larén

Sylvia Lindenstrand och Peter Mattei

BACKANTERNA

Opera i två akter

AKT I

Palatsgården utanför kungaborgen i Thebe

DIONYSOS

Här står jag nu, Zeus son, på Thebes jord: jag, Dionysos, som Semele, Kadmos dotter, födde en gång, förlöst av blixten. Jag har tagit en dödlig människas gestalt och kommit hit till Dirkes källor och Ismenos vatten

Att jag har utsett Thebe till den första platsen i Grekland som ska skälva under mina rop har en särskild orsak. Min moders systrar – de av alla – spred ett rykte att jag, Dionysos, inte alls var son till Zeus: Semele, sa de, hade blivit havande genom en dödlig man, och Kadmos fick henne att skylla allt på Zeus; Zeus, skrek de vitt och brett, tog livet av henne för att hon ljög om honom. Därför har jag med udden av mitt vanvettsrus nu hetsat dem från slottet här och upp i berget och tvingat dem att bära mina ritters tecken, mina ritters tecken.

Ja alla kvinnorna i Thebe har jag jagat dit upp:

de har förenat sig med Kadmos döttrar på släta klippor under pinjers tak. Nu ska den stolta stan få känna på i grunden att den står utanför min dans och mina riter, för jag ska hämnas skymfen mot Semeles heder och visa mig för dem som gud och son till Zeus.

Kadmos har nu gett makten åt sin dotterson Pentheus, Pentheus, som fräckt bekämpar min gudomlighet och utestänger mig från sina dryckesoffer och aldrig nämner mig i sina böner. Därför ska jag nu visa honom och hela hans folk att jag är född till gud.

Oh kvinnor, ni som gick från Tmolos, Lydiens värn, festtåg som jag har fört genom barbarers riken, ni som med mig har delat vandrigen och vilan. Nu går jag till Kithairon, Kithairon, Kithairon, Kithairon, till backanterna, och där på berget går jag med i deras danser.

ALFA

Så kom hit, så kom hit till vår gudstjänst!

OMEGA

Alla tysta! Och med andakt hör vår evigt sjungna sång,
Dionysos hyllningshymn.

SIGMA

Oh! Den är säll som vigd till gudarnas rit helgar sig och i
jubel lär sin själ att bli backant i gudens dans för att renad
enas med

SIGMA, LAMBDA, RHO, TAU

deras skara i bergen; som i orgierna som gavs oss av den
stora modern Kybele murgrönskransad och med lyftad
thyrsosstav får besjunga och betjäna Dionysos!

ALFA, ETA, OMEGA, THETA, XI, BETA, DELTA, GAMMA, XETA

Kom backanter, kom! Kom backanter! Kom backanter,
kom!

ALLA KVINNOR

Kom backanter, kom backanter, kom backanter, kom
backanter, kom backanter, kom backanter, kom
backanter, kom backanter, kom backanter, kom!

XI

Larmets gud, den gudafödde Dionysos kom med honom
ifrån Frygiens berg till Greklands breda gator, för nu hit
vår Larmargud, ja för hit:

BETA

den som hans mor i förtid bar och drev ut ur sitt sköte
under hemiska barnsängskval träffad av en ljungeld som
bevingad sänts av Zeus: hennes liv tog blixstens slag. Och i
rummet där han föddes tog honom hans fader Kroniden
och han gömde honom säkert i sitt lår med gyllne spännen
så att Hera inte såg det. Sedan födde han när ödet så
bestämt, en gud med tjurhorn och bekrönte den med
ormar som han flätat; sen den dagen bär menader vilda
ormar virade i sitt hår.

OMEGA

Thebe, Semeles amma, krön dig med murgrönskransar!
Myllrande, myllrande av ymnig grönska och yppiga frukter
lämna dig helt åt Bakchos. Snart kommer allt landet att
dansa och då ska Larmaren leda sitt tåg till berget,

ALLA KVINNOR

till berget där kvinnorna bor
svärmen av kvinnor som bröt upp, flydde från skyttel och
väv, stungna av Dionysos.

LAMBDA

Han är sällhetens gud i bergen när han ilar fram ur stormande följet och kastar sig ner på marken i sin heliga rådjursdräkt, på jakt

ALLA KVINNOR

efter bockens blod och det ljuvliga råa köttet

LAMBDA

ilande bort mot Frygiens berg och mot Lydiens!

ALLA KVINNOR

Ja den Larmande leder oss!

LAMBDA och ALLA KVINNOR

Evo! Evoe! Evoe! Evoe!.....

Marken flödar av mjölk, flödar av vin, flödar av binas nektar!

ALFA

Och det ångar som av Syriens tunga rökelse när guden höjer facklan och med thyrsosstaven lyftad hastigt spottar sina följen och han hetsar dem med danser och med språng och med gälla rop som eggat och han kastar sina sidenmjuka lockar mot rymden som ett svar på deras evoe kommer ropet:

ALLA KVINNOR

Åh, kom backanter, kom backanter!

Sjung i en glänsande lydisk tonart till mig, Dionysos, larmande med hastiga trummor! Jubla ert evoe för er jublande gud, höj era frygiska skrik triumferande medan den heliga flöjten virar sin heliga stämma omkring era steg när ni vandrar mot bergen, mot bergen.

OMEGA

Och lycklig som fölet som betar hos stoet på ängen dansar och skuttar med fria och hastiga språng backanten.

TEIRESIAS

Be att Kadmos kommer ut. Gå du och hälsa att siaren Teiresias söker honom. Han vet nog säkert redan varför jag är här och vad vi gamlingar har kommit överens om!

KADMOS

Åh käre vän, jag kände strax igen din röst – en vis mans visa stämma! Titta, jag är klar och jag har tagit med mig allt som hör till riten.

Säg, Teiresias, du som har så mycket visdom samlad: som gamling får du lära upp en annan gamling. Jag känner att jag kunde dunka natt och dag med staven. Åh vad det är härligt att glömma bort sin ålder.

TEIRESIAS

Samma känner jag, ungdomen sjuder i mig, och nu vill jag dansa.

KADMOS

Kom då så tar vi vagnarna dit upp till bergen!

TEIRESIAS

Jag tror det skulle verka vanvördigt mot guden.

KADMOS

Ska jag på gamla dar leda en annan gamling?

TEIRESIAS

Å, guden leder oss dit upp, och utan möda.

KADMOS

Är vi de enda här i stan som tänker dansa?

TEIRESIAS

Vi är de enda kloka i en stad av dårar.

KADMOS

Nu får vi skynda oss: kom får jag ta din hand.

TEIRESIAS

Här är den, ta den, håll den hårt och släpp den inte.

KADMOS

Jag vördar gudarna, jag vet att jag är dödlig.

TEIRESIAS

Vi spekulerar inte om det andliga. Den tradition som vi har ärvt av våra fäder kan aldrig störts med sofisters argument för den är lika urgammal som tiden själv. Folk kommer nog att säga att jag borde skämmas att vid min ålder murgrönskransa mig till dans. Men vår gud skiljer inte mellan ung och gammal för i hans dans är alla lika mycket värda, han vill att alla hyllar honom i gemenskap och i hans ritual finns inte rang och ålder.

KADMOS

Där kommer Pentheus stormande i väldig fart. Vad han ser upprörd ut. Jag undrar vad han vill?

PENTHEUS

Innan jag hade hunnit hem fick jag rapporter: att våra kvinnor ger sig av från sina hem och stryker kring i flock i skogarna på berget i falska riter där de dansar för att hylla sin nypåfunna gud Dionysos, vem nu det är. Det lär stå fyllda vinkrus överallt ibland dem; sen smyger de sig snart iväg åt skilda håll till avsides belägna ställen där de ger sig åt liderliga män. De säger att det finns en främling här, en trollkarl från Lydien med blont och parfymrat hår och vitskimrande hy och ögon glittrande av Afrodites kraft. Ta hit honom så skär jag halsen av honom.

Men titta här! Ett under till: Teiresias, siaren själv, i rådjursskinn! Men vem har han med sig? Min egen morfar, utstyrd som en backant! Det ser ju inte klokt ut. Hur kan man ha så lite vett vid era år? Du är min moders far! Ta av dig murgrönskransen och sluta vifta med din thyrsosstav! Släng bort den! Teiresias, det är du som har förlött min morfar. Du tror att om du kan lansera den här guden betyder det en inkomstkälla till för dig. Men om det inte var för dina gråa hår så satt du nu i kedjor bland backanterna som straff för att du sprider illegala läror.

TEIRESIAS

När en förnuftig karl har nånting klokt att säga krävs ingen möda för att språket ska bli vackert. Du däremot, du talar ledigt, låter klok, men det du säger är ju rena oförnuftet.

En siare är denne gud: extasen och backosyran rymmer en profetisk makt. Den dag ska komma när du själv ska se honom löpa i fackelsken över dubbeltoppens äng och skaka thyrsosstaven som en av de största av Greklands gudar.

Pentheus, hör på mig. Din makt är byggd på styrka; det är inte styrkan ensam som råder över världen. Om du tänker sjukt så överge din tanke! Hälsa denne gud och ge ditt offer, dansa och bekransa dig!

KADMOS

Min son, Teiresias har rätt i det han säger. Gör nu som vi, och bryt inte den gamla seden. Din hjärna är på flykt, och dina ord är vind. Men säg att du har rätt, anta att Dionysos inte alls är nån gud! Ljug då, och låtsas tro, för om Semele får ett namn som gudamoder är det en ära, fattar du, för hela släkten. Så där, nu får jag sätta på dig murgrönskransen!

PENTHEUS

Ta inte i mig!

KADMOS

Sen ska du följa med oss två och dyrka guden.

PENTHEUS

Gå till era backosorgier och smeta inte av er galenskap på mig. Men siarskurken som har vilselett er, den ska vi straffa. Fort, någon, spring till offerstället där den här fågelskådarn brukar hålla till och vräk omkull hans bänk, ta treuddar och järnspekt, slå sönder allt du ser, vänd upp och ner på allt och låt hans siarremsor flyga bort med blåsten! Det straffet svider säkert mer än något annat:

Och sedan, ut och leta genom hela stan tills du får fast den feminine främlingen som smittar kvinnorna med denna nya dårskap. Så fort du har honom så slå honom i bojor och för honom till mig. Han ska bli dömd att stenas. Då

får vi se en annan backosdans i Thebe!

TEIRESIAS

Den dären! Han vet inte längre vad han säger. Nyss var han ur balans, men nu är han från vettet.

Kom Kadmos, fort, vi måste be, både för honom, så rå han är, och för vår stad, så inte guden beslutar sig att hämnas. Ta din murgrönsstav, försök att stödj mig, så stöder vi varandra för det ser illa ut om vi två gubbar faller.

ZETA

Har ni hört vad Pentheus säger? Hur han hädar, hur han smädar Larmarguden, den som föddes av Semele.

THETA

Han som älskar att bland festens vackra kransar vara främst bland alla de glada?

ETA

Det är han som har rätt att leda dansen, skratta med när flöjten spelar,

RHO

han som söver all vår sorg var gång druvans flöde gnistrar vid en gudaägnad måltid

RHO, LAMBDA, SIGMA, TAU

och i murgrönsskuggan kruset sveper människorna in i sömnen.

SIGMA, XI

Till Cypern vill jag fara, ön som bar Afrodite, ön där eroterna bor som ljuvt binder människors hjärtan!

XI

Till Faros, där den barbariska floden med hundra munnar får regnlös gröda att växa!

SIGMA

Till den eviga skönhetens land, upp till Pieria, musernas hem, Olympens heliga sluttning.

SIGMA, XI

Ta dit mig nu, Larmare, Larmare

ALLA

backanalernas evoegud!

XI, SIGMA

Där är chariterna, där Begäret; där får vi hylla vår gud i frihet.

LAMBDA

Vår gud, han som är Zeus son, har sin glädje i fester, han

älskar Freden, som skänker oss välstånd och ungdomens lycka.

OMEGA

Han ger, lika till fattig och rik, vinets djupa och lätta fröjd
som fördrivar bekymren;

ALFA

hatar var och en som försmår i dagens ljus, i vänliga
natten att ägna sitt liv åt lyckan och inte håller sig borta
från dem som tror sig förmå!

BETA

Det som det enklaste folket tror och praktiserar, det vill
jag själv bli del av!

VAKTEN

Uppdraget är slutfört, herre: här är villebrådet som du gav
order att vi skulle fånga åt dig.

Djuret var märkligt tamt, försökte inte fly utan höll själv
fram händerna för att bli bunden. Han blekna inte utan,
bara log emot oss och bad oss fångsla honom och ta med
honom till dig. Jag vart generad för han var så värdig.

“Främling”, sa jag, “tro inte det var min ide att fånga dig:
jag lyder bara Kungens order.” Och du, de där
backanterna som du lät gripa och kedja fast i fångelset, de
har försvunnit långt ut i markerna, de skuttar kring och
ropar på Larmarn, deras gud. Kedjorna bara föll från

benen på dem, reglarna drogs från och porten gick upp,
och ändå hade ingen dödlig rört den. Jag bara vet att den
där karln har kommit för att fylla vår stad med underverk.
Resten är ditt bekymmer.

PENTHEUS

Ja främling, du ser inte illa ut. Det där går ju hem hos
kvinnorna som du har kommit hit för. Titta på lockarna
som ringlar över kinden! Sânt hår har ingen brottare. Det
doftar kärlek. Och vit i skinnen är du också. Det är klart,
om du vill snärja Afrodite med din skönhet får du se till så
inte den blir bränd av solen. Men säg nu först och främst:
var kommer du ifrån?

DIONYSOS

Vet du var Tmolos är, berget med tusen blommor?

PENTHEUS

Jag vet, det där som ligger i en ring runt Sardes.

DIONYSOS

Där kommer jag ifrån: Lydien är mitt hemland.

PENTHEUS

Riterna du tar hit, var har du lärt dig dem?

DIONYSOS

Dionysos själv, Zeus son, invigde mig i dem.

PENTHEUS

Kom han till dig i drömmen, eller var det ljus?

DIONYSOS

Öga mot öga tog jag mot hans ritualer.

PENTHEUS

De där ritualerna säg mig, vad går de ut på?

DIONYSOS

Det får man inte röja för de oinvigda.

PENTHEUS

Och om man följer dem, vad vinner man på det?

DIONYSOS

Man vinner allt! Men ingenting för dina öron.

PENTHEUS

Bedriver du din kult på natten eller dagen?

DIONYSOS

Om natten mest. Det finns en helig kraft i mörkret.

PENTHEUS

Och fullt med fallgropar för kvinnor! Det är osunt.

DIONYSOS

Man kan bete sig lika osunt mitt på dagen.

PENTHEUS

Åh, han är fräck, backanten! Svara kan han också!

DIONYSOS

Säg vad jag får för straff. Vad ska du göra med mig?

PENTHEUS

Först ska jag skära av dig dina vackra lockar.

DIONYSOS

Mitt hår är heligt. Det är vigd åt guden själv.

PENTHEUS

Sen håller vi din vackra kropp i fängelse.

DIONYSOS

Och guden ska befria mig närhelst jag önskar.

PENTHEUS

Javisst, närhelst du ropar bland backanterna!

DIONYSOS

Han är här nu, han ser allt vad som händer med mig.

PENTHEUS

Var då nånstans? Inte kan jag då se nån gud här.

DIONYSOS

Han är där jag är. Gudlös ser du honom inte.

PENTHEUS

Nej! Grip karln! Han driver ju med både mig och Thebe!

DIONYSOS

Nej, grip mig inte! Ni är dårar om ni gör det.

PENTHEUS

Jag har mer makt än du. Bind honom, säger jag.

DIONYSOS

Vad säger du? Vad gör du? Vet du vem du är?

PENTHEUS

Pentheus, född av Agaue, avlad av Échion.

DIONYSOS

Det namnet dömer dig till ett ohyggligt öde.

PENTHEUS

Iväg till stallet! Tjudra honom vid en trästock, så kan du

sitta bäst du vill och glo i mörkret. Där kan du dansa!

Kvinnorna du hade med dig, medbrottslingarna, ska vi

sälja på auktion.

LAMBDA

Han har visat att han är en son av jorden, drakens ättling
denne Pentheus som har avlats utav Échion, son av jorden

GAMMA

mer ett odjur än en dödlig, lik en blodtörstig gigant som
går i tvekamp emot gudar;

SIGMA

han som snart i sina snaror snärjer Larmarns tjänarinna
och som redan håller fången i sitt hus, i mörka gömslet
min kamrat i Backosföljet.

ALFA

Ser du, Zeus son? Ser du dina predikanter, Dionysos, hur
de kämpar mot förtrycket?

OMEGA

Kom och hjälp oss, du som lyft din gyllne thyrsos på
Olympen, kom och hejda denne galning i hans blodtörst!

DIONYSOS

Åh! Hör ni min röst när jag ropar! Åh backanter! Åh
backanter!

ZETA

Vad var det för rop på mig?

THETA

Vem kom det från?

RHO

Dionysos?

DIONYSOS

Åh! Jag ropar igen: Jag är Semeles och Zeus son!

ALLA KVINNOR

Åh! Åh! Härskare! Härskare! Kom, vi är här, kom i vår krets, kom i vår dans, Larmare, Larmare!

DIONYSOS

Jordbävningssande, låt marken darra!

TAU

Strax ska Pentheus hela byggnad störta samman under skalvet! Ser ni hur bjälken där högt på kolonnerna rämnar och faller? Hör hur Larmaren låter sitt stridsrop skalla i slottet!

DIONYSOS

Flamma nu, fackla som tändes av blixten! Bränn det nu, bränn hela huset för Pentheus!

TAU

Kasta er ner på marken, menader, kasta er ner i skräck!
Ty härskaren anfaller slottet, han slår det i spillror

TAU och KVINNORNA

han är en son av Zeus!

DIONYSOS

Kvinnor från det fjärran Asien, vad är det för storm av skräck som har slagit er till marken? Kände ni att Backos själv satte Pentheus väldiga palats i skälvnig? Res dig upp! Lugna dig, driv ut paniken: såja, darra inte mer! Gav ni verkligen upp hoppet när ni såg mig föras bort dömd att fjättrad spärras in i Pentheus mörka fängelse?

OMEGA

Hur kom du loss ur gudsförnekarnas klor?

DIONYSOS

Jag befriade mig själv, med egna krafter. Det var lätt.

ALFA

Hade inte Pentheus bundit dina händer där du satt?

DIONYSOS

Visst, han trodde att han band mig; det var då jag tog min hämnd. Fast han var så säker på det rörde han mig inte ens. Han fick se en tjur i stallet dit de hade tagit mig; den

gav han sig på att tjudra. Knän och klövar band han ihop, sönderbiten, genomsvettig, flämtande av raseri slet han med att fjättra djuret.

Själv stod jag i lugn och ro strax intill och njöt av synen. Plötsligt fick han för sig att jag hade rymt, så han sprang in efter ett ohyggligt järnsvärd som han slog omkring sig med. Då lät Backos, Larmarguden, ja, jag antar det var han – ett förtrollat irrbloss dansa över gården. Detta sken kastade sig Pentheus över, säker på att det var mig han högg halsen av.

PENTHEUS

Främlingen har kommit undan. Vad är det här? Där står ju karln! Hur kan du plötsligt dyka upp?

DIONYSOS

Men sa jag inte att jag skulle bli befriad?

PENTHEUS

Av vem? Du hittar alltid på nåt nytt att säga.

DIONYSOS

Av den som tynger rankorna av druvor åt oss.

PENTHEUS

Se till så alla portar stängs runt hela stan!

DIONYSOS

Ah? Tror du inte gudarna kan ta sig över?

PENTHEUS

Du vet visst allt du, utom sånt du borde veta.

DIONYSOS

Det viktigaste har jag vetat sen jag föddes. Men ta först reda på vad karln där borta vill dig, för han har kommit hit med nyheter från bergen.

HERDEN

Pentheus, som ensam härskar över Thebes jord.

DIONYSOS

Oss har du där vi är, vi tänker inte fly.

HERDEN

Jag kommer från Kithairons sluttningar, från vidder som ligger evigt gnistrande av orörd snö.

PENTHEUS

Vad är det då du har så bråttom att berätta?

HERDEN

Jag har sett backanterna som flydde härifrån på bara fötter, vanvettsdrivna, som en pilsvärm. Och det de gör där uppe, kung, det vill jag säga till dig och hela stan, är

mer än underverk. Men säg först: kan jag tala fritt om allt det här som händer, eller ska man ta det mer försiktigt? Jag vet ju att du har ett häftigt lynne, kung, och att din vrede är..... i kungligaste laget.

PENTHEUS

Säg ut! Vad du än säger straffar jag dig inte. Vrede ska inte drabba dem som gör sin plikt.

HERDEN

Jag hade just fört upp min hjord till betesplatsen längst upp bland klipporna. Det var den timmen då solens första strålar börjar värma marken. Då fick jag syn på nåt. Tre skilda lag med kvinnor, ett med Autonoë som ledare, och ett med din mor Agaue; och så Ino i det tredje. Och alla sov, en del med ryggen mot en gran, andra på blad från ekarna, direkt på marken; men anständigt och kyskt, för de var inte alls så där som du sa förut när du prata om att de höll på med kärleksorgier i skogen och var berusade av vin och flöjtmusik.

Vi herdar hade samlats för att resonera och byta synpunkter på det vi hade sett, vi tyckte alla det var mer än underverk och en som brukar dra på stan och jämt ska prata sa åt oss allihop: "Oh hör ni, ni som lever bland gudabergen här, ska vi försöka fånga Agaue, Pentheus mor, och föra henne hem från backosdansens? Kungen skulle tacka oss."

Det lät ju bra det där, så vi la oss i bakhåll gömda i snåren. Det var dags. De börja svänga med sina thyrsosstavar och komma i extas. Agaue råka dansa alldeles intill mig. Jag tänkte genast att jag skulle fånga henne och tog ett språng ur snåret där vi hade gömt oss. Men hon skrek till: "Oh mina snabbfotade hundar, titta på männen! De är efter oss! Kom, följ mig, ta med er thyrsosstavarna och kom!" Hade vi inte flytt hade vi blivit slitna i stycken av backanterna.

Nu gick de löst på boskapen som beta där på ängen. Inte ett vapen hade de, men du skulle ha sett dem! En lyfte upp en råmande och mjölkstinn ko med blotta händerna. Några tog våra kvigor och slet itu dem mens de levde, bit för bit, så ben och klövar flög åt alla håll, och slamsor blev hängande i granarna och dröp av blod.

Tjurarna ilska till och tänkte gå till anfall och sänkte hornen; strax drogs de till marken av tusen kvinnohänder som slet köttet av dem – och det gick fortare än du, kung, när du blinkar, skymmer din kungliga pupill med ögonlocket.

Sen kasta de sig – det var som en flock med fåglar – ut över slätten där Esopos rinner fram bland åkrarna som hela Thebe lever av. I Hysiai och Erythrai, nedanförl Kithairon, vällde de in som en sientlig invasion och skövla allt de såg och röva med sig barnen, och bytet som de tog på axlarna låg kvar där utan att nånting höll det: inget föll

till marken om det så var av koppar eller järn. Eld kom i håret på dem; ändå blev de inte brända.

Byborna såg ju rött när de blev plundrade, och därtill av backanter, så de tog till vapen. Ett under till! Där spjuten träffa kvinnorna kom inget blod; men deras egna thyrsoستavar gav männen stora sår så fort de snudda vid dem, så kvinnorna fick karlarna att ta till flykten. Det visar att det var en gudom med i spelet. Oh herre, vem han än må vara, den här guden, ta mot honom i Thebe, för hans makt är väldig, det säger alla. Särskilt en sak har jag hört: de säger det var han som gav oss vinets ranka som söver sorgen. Och vad skulle kärlek vara förutan vin? Vad fanns då kvar för oss här nere?

OMEGA

Vi bävar för att tala fritt inför tyrannen.

ALFA

men vi vill ändå säga öppet vad vi tänker:

ALFA och OMEGA

Dionysos är en gud så stor som någon annan.

PENTHEUS

Nu brinner backosyran in på portarna och hotar göra oss till skam för hela Grekland. Jag väntar inte mer: Spring till Elektraporten, ge order att mitt folk rycker ut med

sköldar, varenda karl jag har, mitt snabba rytteri, min kastspjutstrupp, och alla som kan få en bages sträng att sjunga; för nu tågar vi emot backanterna! Nej, det har gått för långt den dag vi låter förödmjuka oss av kvinnor!

DIONYSOS

Då vill du alltså inte tro mig på mitt ord, Pentheus. Men fast du har behandlat mig så illa säger jag dig: lyft inte vapen mot en gud.

PENTHEUS

Vill du att jag ska spärra in dig en gång till?

DIONYSOS

Om jag var du skulle jag hellre ge ett offer än att spjärna mot hans udd – en dödlig mot en gud!

PENTHEUS

Blodsoffer ska han få, när alla dessa kvinnor slaktas, som de förtjänar i Kithairons klyftor.

DIONYSOS

De driver dina män på flykten – Vilken skam när kopparsköldar flyr för kvinnors thyrsoستavar!

PENTHEUS

Går den här främlingen då inte att bli kvitt? Vad man än gör så får man inte tyst på honom.

DIONYSOS

Min vän, än kan det gå att ordna upp det här.

PENTHEUS

Hur då? Så att jag blir mina slavinnors slav?

DIONYSOS

Du vill visst gärna se dem uppe där i bergen?

PENTHEUS

Javisst, om det så kostar mig allt guld i världen.

DIONYSOS

Vad säger du? Hur har du fått sån lust till det?

PENTHEUS

Jag vet det skulle plåga mig att se dem druckna.

DIONYSOS

Och det som plågar dig vill du så gärna se.

PENTHEUS

Ja! Jag ska sitta tyst, väl gömd under en gran.

DIONYSOS

De spårar upp dig även om du gömmer dig.

PENTHEUS

Då visar jag mig öppet. Tack för att du sa det.

DIONYSOS

Ska jag ta med dig dit? Är du beredd att gå?

PENTHEUS

Ja, kom, vi skyndar oss. Vad väntar du på nu?

DIONYSOS

Först ska du ha en linneklänning att ta på dig.

PENTHEUS

Vad sa du? Ska jag byta kön från man till kvinna?

DIONYSOS

De slår ihjäl dig om du kommer dit som man.

PENTHEUS

Visst, du har rätt igen! Du vet ju faktiskt allt.

DIONYSOS

Dionysos själv har lärt oss hur man går tillväga.

PENTHEUS

Det är ju lysande! Men hur bär vi oss åt?

DIONYSOS

Kom, vi går in i ditt palats så ska jag klä dig.

PENTHEUS

Klä mig? I kvinnokläder? Nej, jag skäms för mycket.

DIONYSOS

Så du vill inte längre se menaderna.

PENTHEUS

Vad är det för nånting du tänker sätta på mig?

DIONYSOS

Jag löser upp ditt hår så det får svala fritt.

PENTHEUS

Och sen då efter det, vad tänker du ta på mig?

DIONYSOS

En fotsid mantelklänning, och en duk om håret.

PENTHEUS

Och utom allt det där, kommer nåt mera till?

DIONYSOS

En thyrsosstav i handen, och en rådjurshud.

PENTHEUS

Nej! Aldrig att jag sätter på mig kvinnokläder.

DIONYSOS

Det kostar blod att strida med backanterna.

PENTHEUS

Riktigt! Jag börjar med att spionera på dem.

DIONYSOS

Ja hellre det än att fördriva ont med ont.

PENTHEUS

Hur ska jag komma genom stan så ingen ser mig?

DIONYSOS

Vi tar folktomma gator. Jag ska visa dig.

PENTHEUS

Allt hellre än att hånas av backanterna! Nu går jag in, så jag får fatta mitt beslut.

DIONYSOS

Visst, som du vill! Jag står till ditt förfogande.

PENTHEUS

Nu går jag. Antingen för jag mitt folk i strid eller så gör jag så som du har föreslagit.

DIONYSOS

Kvinnor! Nu ska jag smycka Pentheus för hans färd till Hades i dräkten han ska bära när han går dit ner dräpt av sin egen mor. Han ska få lära känna Zeus son Dionysos, född helt gud, helt gud, för mänskosläktet oändligt fruktansvärd, och med oändlig mildhet.

DISC 2 ALLA KVINNOR

1

Vad är all vår klokskap? Och vad är bäst som gudarna skänker oss? Lägga sin segrande hand på en oväns huvud till hämnd? Nej, en evig vän, är det goda.

OMEGA

Lycklig den som har undflytt havets stormar och nått till hamn! Lycklig den som står över ödets prövningar! Här på jorden har envar sin tid: makt och rikedom växlar ständigt. Tusen hjärtan bär tusen hopp. Somliga leder till ofärd för oss människor, andra drar upp vägen till framgång. Den som kan njuta den korta dagens lycka – prisar jag lycklig.

DIONYSOS

Kom du som har så brått att se det otillåtna, som längtar dit du inte vill, kom Pentheus kom. Kom fram så vi får se dig utstörd till backant i kvinnodräkt, du som vill spionera på din egen mor och kvinnorna som följer henne! Nu ser du ut precis som en av Kadmos döttrar.

PENTHEUS

Vad är det här? Jag tycker att jag ser två solar, och hela Thebe, sjuportsstaden, ser jag dubbelt! Och jag, hur ser jag ut? Du, när jag står så här, liknar jag Ino? Hennes syster? Va? Min mor?

DIONYSOS

Kom så skall jag ordna till ditt hår. Det har rufsats till sig lite.

PENTHEUS

Det blev nog när jag skakade på huvud nyss. Jag dansade en liten backosdans där inne.

DIONYSOS

Eftersom jag är här för att betjäna dig ska jag ta hand om det. Stå stilla, upp med huvud.

PENTHEUS

Javisst, gör vad du vill. Jag är i dina händer.

DIONYSOS

Din gördel sitter löst, så manteln åker ner: titta så vecker släpar över foten på dig.

DIONYSOS

Vad glad jag är att se dig så förändrad!

PENTHEUS

Tror du jag orkar lyfta upp hela Kithairon, backanterna
och alltihop, på mina axlar?

DIONYSOS

Visst kan du om du vill. Ditt sinne var fördunklat förut;
nu är det just så klart som det ska vara.

PENTHEUS

Led mig nu rakt igenom hela Thebes marker! Jag ensam
här har mod att göra det jag vågar.

DIONYSOS

Följ mig! Nån annan tar dig hem igen.

PENTHEUS

Det blir min mor va?

DIONYSOS

Och du blir ett exempel för alla.

PENTHEUS

Det är mitt mål.

DIONYSOS

Du ska bli buren hem.

PENTHEUS

I kungligt majestät.

DIONYSOS

I famnen på din mor.

PENTHEUS

Vad du vill skämma bort mig.

DIONYSOS

Ja, skämma bort dig på mitt sätt.

PENTHEUS

Och jag är värd det.

AKT II

Palatsgården utanför kungaborgen i Thebe

BETA

Ila nu, raseriets snabba hyndor, löp upp i de berg där
Kadmosdöttrarna hålls!

LAMBDA

Er vrede gjut i dem mot denne rasande man, till kvinna
förklädd, spionen som vill se menadernas dans!

ALFA

Modern varnar först sin son där han spejar ner från
klippa eller träd – menaderna varnar hon med sitt rop:
Vad är det för man som har kommit till bergen,

ALFA och ALLA KVINNOR

har kommit till bergen.

ALLA KVINNOR

Träd fram nu Rättvisa låt alla se ditt svärd – driv det i
strupen på honom, Lagsmädaren, gudaförtramparen,
Échions son, hans jordfödde son!

TAU

Han skymfar rättvisan,

XI

han trampar ner var lag,

THETA

han drar i härnad, Backos, mot dig och din mor, mot era
mysterier:

ALFA

Hans hela själ är svart av dårskap som vill det okuvliga
besegra med våld!

ALLA KVINNOR

Träd fram nu Rättvisa, låt alla se ditt svärd, driv det i
strupen på honom, Lagsmädaren, gudaförtramparen,
Échions son, hans jordfödde son!

OMEGA

Klokhet inför gudarna lär vi oss av dödens oundviklighet.
Ett anspråkslöst liv är fredat från kval. Lärd kunskap jag
skyr. Min glädje är att söka mig långt större värden,
sådana alla ser, vända mot det som är gott: att dag och
natt förkasta allt som kränker en lag, och ständigt leva så
fromhet mitt liv, till gudarnas lov.

GAMMA

Glöm inte Pentheus!

ALLA KVINNOR

Träd fram nu Rättvisa, och låt alla se ditt svärd och driv
det i strupen på honom, Lagsmädaren, gudaförtramparen,
Échions son, hans jordfödde son!

BUDBÄRAREN

Oh hus som en gång spred sin lycka över Grekland, den
gamles hem hans hem som här i den här jorden lät
drakens tänder gro till jordisk skörd – jag gråter, fast jag
är en vanlig slav begråter jag ditt öde. Pentheus är död.

BUDBÄRAREN

Jubla åt olyckan är inte vackert, kvinnor!

ALFA

Berätta och säg, vad dog han för död?

BUDBÄRAREN

Vi hade lämnat Thebes byar bakom oss och fortsatt bort på andra sidan av Ēsopos upp mellan blocken på Kithairons brant. Det var Pentheus och jag – för jag ville följa min kung – och så han, främlingen, som visade vägen åt oss.

Först kom vi till en dal, vi gömde oss i gräset så tyst som möjligt, bara viska till varann: vi ville kunna se utan att bli sedda. Det var en dæld med branta klippor runt omkring, bäckar med klart friskt vatten, tallar som gav skugga; där så fick vi syn på flera av menaderna. De syssla lungt med sitt; en del höll på och linda sina thyrsosstavar med friska rankor, några var precis som föl som just har sluppit undan selen, och de sjöng en backoshymn i klara ekon till varandra.

Så Pentheus såg inte nån galen kvinnohop. "Du, främling", sa han, "den plats som du har valt är fel för här kan vi inte se några liderliga kvinnor. Men om jag klättrar uppför klippan eller granen så får jag en utmärkt bild av hela skändligheten."

Det var då främlingen började med sina underverk. Ja, det såg jag själv: han tog tag i toppen av en gran, sen drog han, och han drog den neråt mot den mörka jorden! Och granen den böjde sig i krum, som när en skytt ska spänna bågen: han drog den ner till marken med sina bara händer – det klarar ingen dödlig! Han satte Pentheus i de högsta grenarna. Sen släppte han mycket varligt efter, så att stammen fick räta sig igen – sakta, försiktigt så inte kungen skulle slungas av – tills att den stod rakt upp, med kungen grensle över toppen.

Han hade knappt kommit på plats däruppe så märkte jag att främlingen var borta. Då ljudet det en röst från skyn – det måste väl ha varit Dionysos själv som ropa: "Hör mig, kvinnor, här ser ni mannen som gör nurr av er och mig och skändar mina riter! Straffa honom nu." Och mens han tala så lyste där en helig eld, det slog en bro av ljus emellan hav och himmel.

Rymden blev helt stilla. Skogen höll tillbaks sin susning, löven rördes inte. Även djuren var helt tysta. Kvinnorna, de stod förstenade och såg åt alla håll. De hade hört hans rop men inte orden. Då ropade han igen; och nu, så fort de hörde att det var Guden som gav dem en befallning, flög Kadmos döttrar upp, snabbt som en flock duvor och för iväg så fort som deras fötter bar dem: Agaue, Pentheus mor, och hennes systrar, alla backanterna. Ett språng, så var de över bäcken, sen klipporna: sån vrede blåste guden

in i dem.

De slet av stora grenar från en ek, de försökte bända upp hans träd med rötterna – förgäves. Hur de än drog och baxa kom de ingen vart.

Då skrek Agaue: "Hör Backanter, backanter, ställ er runt om stammen, grip tag i den! Vi måste fånga besten som sitter där, för annars röjs vår hemlighet." Och tusen händer tog tag i stammen och de ryckte loss den, upp ur jorden! Från toppen högt där uppe där han satt föll Pentheus. Han störta rakt mot marken. Hela tiden så skrek han. Han skrek för nu förstod han att hans slut var nära.

Hans mor kom som en dödsprästinna för att börja ta livet av honom. Han slet av sin huvudduk för att hans stackars mor skulle känna igen honom och låta honom slippa dö. Han strök henne på kinden. "Det är jag, mor", sa han, "det är Pentheus, det är jag, din egen son. Förlåt mig mor, jag vet att jag har gjort dig orätt, men, ta inte livet av ditt eget barn!"

Hon bara såg på honom med vilda ögon långt bortom all förnuft. Hon skummade av fradga och hörde ingenting: för hon var besatt av Guden. Med båda händerna grep hon hans vänstra arm, så tog hon spjärn med foten mot hans bröst och hon ryckte loss hans arm, här vid axeln.

Ino rev köttet av honom från den andra sidan; Sen kom Autonoe och hela kvinnohorden och fortsatte att stycka honom.

Hans mor fick tag på huvud – hon trodde det var huvud på en lejonhanne – hon bär det som en jakttrofé över Kithairon.

Hon är på väg hit ner i jubel med sitt rov. Hon ropar till guden som sin jaktkamrat, sin vän i segern – han som snart ska dränka hennes segerrop i tårar.

Att vara måttfull, att vörda gudarna i ödmjukhet, det är ändå det högsta goda, och säkrast också, tror jag, för oss dödliga.

LAMBDA

Låt oss till Backos lov, dansande, fira med höga rop Pentheus fall – drakens och jordens avkomma, dären som blint klädde sig i en kvinnas dräkt och härliga thyrsosstaven tog till sin Hadesstav: en tjuv det var som ledde honom till hans död!

ALFA
Stilla!

GAMMA

Stilla, där ser jag henne springa mot palatset, Agaue,

Pentheus mor, med galenskap i blicken.

AGAUE

Backanter, kom med!

GAMMA

Du eggar till dans?

AGAUE

Från bergen jag för en nyskuren ranka att pryda mitt hus
det härligaste byte från jakten!

GAMMA

Jag ser – kom med i mitt följe!

AGAUE

Den lilla ungen här till ett vilt och blodigt lejon den tog
jag fast utan snaror.

GAMMA

I vilken ödslig trakt var det?

AGAUE

Kithairons berg

ALLA KVINNOR

Kithairons berg?

AGAUE

Det blev hans död.

GAMMA

Och vem slog till mot djuret?

AGAUE

Jag fick slå först!

GAMMA

Du är lycklig, Agaue!

AGAUE

I gudens följe kallas jag så.

GAMMA

Var flera med?

AGAUE

Ja, Kadmos barn.

GAMMA

Nej – vad säger du?

AGAUE

Hans döttrar kom efter, de kom och rörde vid djuret! En
lyckosam jakt! Kom med i min fest!

GAMMA

I festen? Åh! Nej!

AGAUE

Den kalven är ung. Han blommade nyss och det lyste av
fun så fint på hans kind under håret.

GAMMA

Och snart ska Kadmos barn...

AGAUE

...och Pentheus, min son...

GAMMA

...ge modern sin hyllning.

AGAUE

För att jag fångat lejonets barn!

GAMMA

En märklig fångst!

AGAUE

På märkligt sätt!

LAMBDA

Är du lycklig nu?

AGAUE

Jag jublar! Och synlig och stor är bragden jag gjort, ja
stor är min bragd!

LAMBDA

Du olycksfödda, visa nu ditt segerbyte för folket,
villebrådet som du har fört hem.

AGAUE

Och ni som bor i Thebe med de vackra tornen, kom hit
och se! Här har jag besten som vi tog fast och dödade, vi
Kadmos döttrar, inte med nät, inte med läderlindade
thessaliska små jaktspjut – nej, allt gjorde vi med bara våra
vita händer.

Var är min gamle far? Han måste komma hit. Och
Pentheus, var är han? Jag vill att han ska resa en stegen
emot muren där och klättra upp så han kan spika fast i
frisen högst på krönet det lejonhuvud jag har burit hem
från jakten.

KADMOS

Här är hans kropp. Med möda har jag samlat hop den,
för bitarna låg strödda i Kithairons klyftor och långt inne
snåren, så man såg dem inte. Inte två delar av den låg på
samma plats.

AGAUE

Far, du kan skryta vitt och brett att du har avlat de
djärvaste och bästa döttrar som nån dödlig har fått på
denna jord! Jag talar om oss alla, men framför allt om
mig, som gick direkt från skytteln till hjältedåd: en
storviltjakt med bara händer! Titta, här har jag segerbytet:
jag tog med det så att det skulle kunna spikas upp på
väggen till ditt palats. Här, far, ta det i dina händer. Var
stolt över din dotter, samla våra vänner till fest så vi får
fira jakten! Lycklig är du, ja lycklig du som har vårt dåd
att yvas över!

KADMOS

Åh dotter! När du plötsligt ser vad du har gjort då blir
din sorg förfärlig. Men om du förblir som du är nu... ja,
lycklig är du väl inte men slipper ändå veta att du inte är
det.

AGAUE

Vad då för sorg? Vad är det nu som är så hemskt?

KADMOS

Först ska du lyfta blicken och se upp mot himlen.

AGAUE

Det gör jag nu. Vad vill du jag ska se på den för?

KADMOS

Är den sig lik? Har den förändrats, tycker du?

AGAUE

Den verkar klarare och ljusare än nyss.

KADMOS

Den där besattheten du hade, är den kvar?

AGAUE

Det där förstod jag inte, men det känns som om jag fick
tillbaks förnuftet. Nånting känns förändrat.

KADMOS

Är du beredd att höra på mig? Kan du svara?

AGAUE

Åh far, nu minns jag inte vad vi sa förut.

KADMOS

Din make fick en son med dig. Vad hette han?

AGAUE

Pentheus; min make låg med mig, jag fick en son.

KADMOS

Vems huvud är det som du står och håller i?

AGAUE

Ett lejonhuvud; fråga mina jaktkamrater.

KADMOS

Se rakt på det! Det tar bara ett ögonblick.

AGAUE

Vad är det här? Vad är det som jag bär i famnen?

KADMOS

Titta ordentligt nu så känner du igen det.

AGAUE

Jag ser – jag olyckliga! En oändlig smärta.

KADMOS

Tycker du verkligen det är ett lejonhuvud?

AGAUE

Nej, det är Pentheus! Det är hans huvud som jag håller.

KADMOS

Som vi begrät långt innan du kände igen det.

AGAUE

Vem dräpte honom? Hur kom detta i min hand? Säg det!
Mitt hjärta orkar inte vänta längre!

KADMOS

Du själv har dödat honom, du och dina systrar.

AGAUE

Var dog han? I palatset? Eller var nånstans?

KADMOS

Just där Aktaion sönderslets av sina hundar.

AGAUE

Kithairon? Men vad hade Pentheus där att göra?

KADMOS

Han skulle skymfa guden och din backosdans.

AGAUE

Men vi då? Hur hade vi hamnat på Kithairon?

KADMOS

Besatta var ni! Hela stan var backosrusig.

AGAUE

Dionysos har tillintetgjort oss. Nu förstår jag.

KADMOS

Ni kränkte honom. Ni förnekade hans gudom.

AGAUE

Hans kropp, min sons kropp som jag älskar, var finns den, far? Pentheus? Vad hade han för skuld i min förryckthet?

DIONYSOS

Lyssna till mig! Jag är er store gud Dionysos, den som föddes av Semele här i Thebe är Zeus! Jag är tillbaka här i sjuportsstaden som förolämpade mig och förnekade min gudom och min dans. Nu får den skörda frukten av all sin fräcka dårskap: kungahuset störtat, varenda gata darrande av skräck, när Thebe ångrar – för sent! – sin gudsförnekelse och blindhet.

Så till de provningar som väntar Thebes folk: Barbarer ska fördriva dem från deras stad och skingra dem i slaveri i många städer.

Agauë, Ino och Autonoë ska genast försvinna bort från Thebe och i landsflykt sona det mord som fläckar deras händer.

Nu Kadmos ska du höra vad som väntar dig. Du ska förvandlas till en drake, och din hustru ska byta skepnad till en orm. Tillsammans på en oxvagn, säger ett orakel, ska ni två leda en ofantlig här barbarer och skövla många städer. Men när ni till sist försöker plundra Loxias orakeltempel, då krossas hela er armé och vänder åter i spillror.

Så säger jag, en gud, av ingen dödlig avlad: jag är Zeus son Dionysos!

KADMOS

Förbarmande, förbarmande Dionysos! Vi har gjort dig orätt.

DIONYSOS

För sent! När det var tid kändes ni inte vid mig.

KADMOS

Men gudar borde inte hämnas! Det gör vi.

DIONYSOS

Ert öde var för längesen bestämt av Zeus.

AGAUE

Nej, far, vår dom är fälld: vi måste gå i landsflykt.

DIONYSOS

Ja varför skjuta upp nånting som måste ske?

THEBANSKA KVINNOR KLAGOKÖR

A —————

KADMOS

Mitt barn, så tungt det mörker är som vi går in i!

AGAUE

Farväl o mitt hem, farväl o min fädernestad! I förtvivlan lämnar jag er driven bort från mitt rum.

KADMOS

Så gå, oh mitt barn! Gå upp till det berg dit han gick för att dö, Aristaios son.

AGAUE

Far, jag gråter för dig.

KADMOS

Och jag gråter, mitt barn, jag gråter för er, dina systrar och dig.

AGAUE

Vilket avskyvärt straff Dionysos härskaren kallade ner över dig och ditt hus.

DIONYSOS

7 Vilken avskyvärd kränkning jag utsattes för när thebanerna vägrade hylla mitt namn.

AGAUE

Farväl, min far.

KADMOS

Stackars dotter, farväl. Du har långt till den lycka jag

önskade dig.

AGAUE

Var är mina systrar? Oh för mig till dem mina färdkamrater till främmande land! Jag vill långt långt bort där aldrig Kithairon kan se mig igen och där aldrig Kithairon kan möta min blick och där ingenting minner om thyrsos och dans: det där är andra backanters bekymmer.

ALFA

I många gestalter tar gudomen form

ALLA KVINNOR

och ofta vill gudarna gäcka vårt hopp ty ingenting blir som vi väntade oss: det oväntades väg beträder en gud.

OMEGA

Det var detta vårt spel ville visa.

SLUT

SYLVIA LINDENSTRAND, mezzosopran, debuterade på Kungliga Teatern i Stockholm som Olga i Eugen Onegin. Som fast engagerad fick hon bl a göra Dorabella i *Così fan tutti*, Cherubin i Figaros bröllop och Brangäne i *Tristan och Isolde*. Det stora genombrottet kom med Zerlina i *Don Giovanni*. Sedan följde de nya rollerna och utlandsengagemangen. Hon har gästspelat i bl a New York, Wien, Paris, London, Glyndebourne, Tokyo, Peking och Kairo. 1983 blev Sylvia Lindenstrand utnämnd till kunglig hovsångerska.

LAILA ANDERSSON-PALME, sopran, är sedan 1964 fast knuten till Kungliga Teatern i Stockholm och har där framträtt i en rad roller bl a som Leonore i *Il Trovatore* och titelrollerna i Alban Bergs *Lulu* och Puccinis *Tosca*. Bland hennes Wagnerroller kan nämnas Brynhilde i *Nibelungen Ring*, Venus i *Tannhäuser* och Ortrud i *Lohengrin*. Hon har framträtt vid Drottningholms slottsteater. Utomlands har hon bl a gästspelat i Rio de Janeiro, Montreal och Washington. 1985 blev Laila Andersson-Palme utnämnd till kunglig hovsångerska.

STEN WAHLUND, baryton, är utbildad vid Musik- och Operahögskolorna i Stockholm. Han är sedan 1972 fast engagerad som sångsolist vid Kungliga Teatern i Stockholm. Sedan sin första stora roll vid Kungliga Teatern som Sarastro 1969, har han lagt ytterligare ett 70-tal roller till sin rollista bl a kan nämnas Kommendören i *Don Giovanni*, Storinkvisitorn i *Don Carlos*, Colline i *Bohème*, Kung Heinrich i *Lohengrin* och Pogner i *Parsifal* samt Advokaten i Ingvar Lidholms *Ett drömspel*. Sten Wahlund har gästspelat i bl a Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen.

PETER MATTEI, baryton, är utbildad vid Musikhögskolan i Stockholm. Han debuterade vid Drottningholms slottsteater 1990 i rollen som Nardo i Mozarts *La Finta Giardiniera* innan han påbörjade sina studier vid Operahögskolan i Stockholm samma år. 1992 sjöng han på Drottningholms slottsteater i Salieris *Falstaff*. Peter Mattei är i början av sin karriär men har redan uppmärksammats mycket såväl i Sverige som utomlands.

ANITA SOLDH, sopran, är utbildad vid Operahögskolan i Stockholm och vid Hochschule für Musik und Darstellende Kunst i Wien. Hon debuterade i Västena-akademiens uppsättningar 1973. Sedan 1977 är hon fast knuten till Kungliga Teatern i Stockholm.

Bland hennes otaliga roller kan nämnas av Mozart; Grevinnan i Figaros bröllop, Pamina i Trollflöjten, Donna Elvira i Don Giovanni – av Wagner; Senta i Den flygande Holländaren, Elisabet i Tannhäuser och Freia i Rheinguldet. Anita Soldh har gästspelat i bl a Bayreuth, Frankfurt, Paris och Montreal.

BERIT LINDHOLM, sopran, var fast knuten till Kungliga Teatern i Stockholm 1963 – 72. Därefter har hon gästspelat där, nu senast i Backanterna. Efter debutrollen som Grevinnan i Figaros bröllop 1963 följde bl a Elisabeth i Tannhäuser, Chrysothemis i Elektra, Amelia i Maskeradbalen, Brynnhilde i Ringen och titelrollen i Elektra. Berit Lindholm inledde 1966 en internationell gästspelskarriär som förde henne till bl a München, Wien, Bayreuth, Paris, London, New York och Moskva. Hon är utnämnd till kunglig hovsångerska.

PAULA HOFFMAN, mezzosopran, är utbildad vid Musik- och Operahögskolorna i Stockholm. Hon avslutade sina studier där så sent som 1992. Paula Hoffman är i början av sin karriär men har trots detta hunnit med att medverka som solist tillsammans med några av landets främsta körer. Hon har medverkat vid operakonsertser vid bl a Musik på Stockholms slott. Bland hennes operaroller kan nämnas Cerubino i Figaros bröllop, Clara i Prokofievs Duennan och Aristeia i Mayrs Che Orginale.

CAMILLA STAERN, alt, är operautbildad vid Statens Scenskola i Göteborg. Hon är sedan 1977 fast knuten till Stora teatern i Göteborg. Bland hennes större roller kan nämnas Jenny i Staden Mahagonny, Hanna Glewar i Glada Änkan, Miss D i Maxwell Davis Miss Donnthorne's Maggot och Sally Bowles i Cabaret. Camilla Staern är också verksam som regissör och pedagog vid Tetater- och Operahögskolan i Göteborg.

ELLEN ANDREASSEN, mezzo-sopran, är utbildad vid Operahögskolan i Stockholm. Hon gästspelar vid Vadstenas akademien och är mycket verksam som konsertsångerska bl a med de svenska symfoniorkestrarna. Bland operaroller kan nämnas Babette i The English Cat av H W Henze och Eboli i Don Carlos.

ANNE-MARIE MÜHLE, mezzo-sopran, är utbildad vid Musikhögskolan i Stockholm och är mycket anlitad som konsertsångerska med nutida musik som specialitet. Hon har gestaltat en rad operaroller bl a Häxan i Hans och Greta, Suzuki i Madam Butterfly, Carmen, Ameris i Aida, Rosina i Barberaren i Sevilla, Niclausse i Hoffmans äventyr och Delila i

Simson och Delila.

KRISTINA HAMMARSTRÖM, mezzo-sopran, började sin högre musikaliska utbildning vid Musikhögskolan i Stockholm för att bli violinist. Dock kom sångstudierna att ta överhand och sin sångarutbildning har hon fått vid Operahögskolan i Stockholm. Under sin utbildning har hon deltagit i en rad produktioner såsom Britzens Albert Herring och Händels Ariodante. Säsongen 1990/91 sjöng hon Niklaus Hoffmans äventyr på Folkoperan i Stockholm och Mercedes i Carmen på operan i Oslo. Säsongen 1992/93 är Kristina Hammarström engagerad vid operan i Lübeck.

ANNA TOMSON, mezzo-sopran, är utbildad vid Musik- och Operahögskolorna i Stockholm. Hon har varit engagerad vid Lübeckoperan där hon sjöng Hans i Hans och Greta och Niklaus i Hoffmans äventyr. Vid Kungliga Teatern i Stockholm har hon haft roller som Cherubino i Figaros bröllop, Dorabella i Così fan tutte och Lady Pamela i Aubers Fra Diavolo.

EVA ÖSTERBERG, sopran, är utbildad vid Musikhögskolan och Tetater- och Operahögskolan i Göteborg. Hon debuterade 1987 på Norrlandsoperan som Gilda i Verdis Rigoletto. Därefter följde på Stora Teatern i Göteborg rollen som Anna i Muntra fruarna i Windsor och på Folkoperan i Stockholm Lionardo. Under säsongen 1992/93 sjöng Eva Österberg Tatjana i Eugen Onegin på Stora Teatern i Göteborg och Indra i Lidholms Ett drömspel.

CARINA MORLING, mezzosopran, är utbildad vid Musikhögskolan i Stockholm. Hon är verksam som konsert- och oratoriesångerska sedan 1975. Hon har medverkat vid Drottningholms slottsteaters uppsättningar bl a Kraus' Proserpin och Mozarts Trollflöjten. Carina Morling är sedan 1987 fast knuten till Kungliga Teatern och bland hennes roller kan nämnas Maddalena i Rigoletto, Fru Breitenburg i Majdagar, Kompositören i Adriadne på Naxos, Nicklaus i Hoffmans äventyr och Clara i Amorina.

AMELIE FLEETWOOD, sopran, har nyligen avslutat sina studier vid Musik- och Operahögskolorna i Stockholm. Hon har varit såväl Jenny Lind som Kristina Nilsson stipendiat. Amelie Fleetwood har sedan sina avslutade studier hunnit med att etablera sig som solist i oratorier och som romanssångerska. 1989 sjöng hon huvudrollen Regine vid premiären på Kungliga Teatern av Björn Wilho-Hallbergs opera Majdagar. Hon har vidare sjungit Micaela i Carmen på Kungliga Teatern och

Antonia i Hoffmans äventyr och Rosalinda i Läderlappen på Folkoperan.

LENA HOEL, sopran, är utbildad vid Operahögskolan i Stockholm. Hon är sedan 1984 fast knuten till Kungliga Teatern i Stockholm, där hon på senare år sjungit roller som Sophie i Rosenkavaljeren, Gilda i Rigoletto, Zerlina i Don Giovanni m fl. Lena Hoel är nationellt och internationellt väl etablerad som konsertsångerska vilket inneburit framträdanden bl a i USA och Japan. Hennes operagästspel omfattar bl a Moskva, Wiesbaden och Savonlinna.

HELENA STRÖBERG, sopran, är utbildad sångpedagog vid Musikhögskolan i Stockholm. Sedan sin examen 1989 har hon varit verksam som sångpedagog, radiokorist och som konsert- och oratoriesångare.

INGRID TOBIASSON, mezzosopran, är utbildad vid Musik- och Operahögskolan i Stockholm. Hon debuterade 1985 som Amneris i Verdis Aida på Folkoperan i Stockholm. 1986 sjöng hon Idamante i Mozarts Idomeneo på Drottningholms slottsteater och i samma roll gjorde hon sin internationella debut i England 1987. 1988 debuterade hon på Kungliga Teatern i Stockholm i rollen som Mary i Wagners Flygande Holländaren. Bland rollgestalterna i vilka Ingrid Tobiasson framträtt kan nämnas Maddalenas part i Rigoletto, Isabella i Italienskan i Alger, Rosina i Barberaren i Sevilla, Kate Pinkerton i Madame Butterfly samt Carmen i Bizets opera.

CARL MAGNUS DELLOW, Kungliga Dramatiska Teatern (KTD), är utbildad vid Statens Scenskola i Stockholm. Därefter var han verksam vid Norrbottensteatern i sex år, sedan på Folkteatern i Gävle i två. Bland roller under dessa år kan nämnas Petruccio i Så tuktas en arbigga, Azdak i Kriticirkeln. Sedan 1988 är han fast knuten till KTD där han bl a har spelat Harry i Finns vi? av Mats Wahl, Greve Rudman i Amorina av Almqvist samt Aslak i Ibsens Per Gynt.

PER MATTSSON, Kungliga Dramatiska Teatern (KTD), är fast knuten till nationalscenen sedan 1971, där han varit med i närmare 40 produktioner, ofta i ledande roller. Han har arbetat med regissörer som Alf Sjöberg, Jurij Ljubimov, Ingmar Bergman och Arthur Miller. Bland hans många roller kan nämnas Albany i Kung Lear, Advokat Helmer i Ett dockhem och Biff, den äldste sonen i En handelsresandes död.

PETER STORMARE, Kungliga Dramatiska Teatern (KTD), började 1975 som scentekniker på denna teater för att

efter utbildning på Statens scenskola i Stockholm 1978 – 1981 återkomma som aktör och regissör. Han har tidigare arbetat med Ingmar Bergman i Kung Lear som Duke of Cornwall, Fröken Julie som Jean, Hamlet som Hamlet och som Edmund i Lång dags färd mot natt. Han har arbetat som regissör på KDT i bl a Strindbergs Kronbruden och Stora Landsvägen samt Almqvists Amorina.

KJELL INGEBRETSSEN, debuterade som dirigent på Kungliga Teatern i Stockholm 1969. Sedan dess har han där dirigerat ett 60-tal olika opera- och balettverk – allt ifrån Wienerklassikerna till vår tid. Genom åren har han uruppfört en lång rad svenska operaverk, bl a B-W Hallbergs två verk; Josef och Majdagar, L-E Rosells Amedee och Lidholms Ett Drömspel. Förutom de nordiska operahusen, har Kjell Ingebretsen gästdirigerat på flertalet europeiska operascener. Sin symfoniska debut gjorde han med Oslo Filharmoniska orkester 1971 och har sedan dess regelbundet arbetat med de flesta ledande skandinaviska orkestrarna. Kjell Ingebretsen delar sin tid mellan Kungliga Teatern och Musikhögskolan i Stockholm, där han sedan 1988 leder orkesterdirigentutbildningen i Sverige.

CAST

Dionysus, SYLVIA LINDENSTRAND
Teiresias, LAILA ANDERSSON-PALME
Cadmos, STEN WAHLUND
Pentheus, PETER MATTEI
Agve, ANITA SOLDH

The Baccae:

Alfa, BERIT LINDHOLM
Beta, PAULA HOFFMAN
Gamma, CAMILLA STAERN
Delta, ELLEN ANDREASSEN
Zeta, ANNE-MARIE MÜHLE
Eta, KRISTINA HAMMARSTRÖM
Theta, ANNA TOMSON
Lambda, EVA ÖSTERBERG
Xi, CARINA MORLING
Rho, AMELIE FLEETWOOD
Sigma, LENA HOEL
Tau, HELENA STRÖBERG
Omega, INGRID TOBIASSON

The soldier, CARL MAGNUS DELLOW
The herdsman, PER MATTSSON
The messenger, PETER STORMARE
Teiresias' companion, KICKI BRAMBERG

THE ROYAL ORCHESTRA
conductor KJELL INGEBRETSEN

Chorus of Theban mourners from the Chorus of the Stockholm Opera

ACT ONE

In the Prologue, the god Dionysus comes forward and confides in us the events leading up to the drama. In order for us to be able to see and understand him, however, he has transformed himself into a young man – he professes to be a priest of the Dionysian cult.

What we are going to witness is the terrifying conclusion of an act of vengeance which the god has been preparing for some considerable time.

The sacrilege, the insult, can be briefly described as follows.

Zeus, the ruler of the gods, has seduced the young Semele, daughter of Cadmus, King of Thebes. His wife Hera, as usual, becomes frantically jealous and kills Semele, now pregnant, with a flash of lightning.

Zeus, however, manages to save the unborn child, which he conceals in his thigh. Eventually he gives birth to a son, whom he calls Dionysus. The child is blessed with divine beauty and talents.

Semele's sisters are immoderately jealous and begin spreading malicious gossip in Thebes: the boy is not Zeus' child at all but a bastard changeling.

Dionysus, dismayed by the slander, flees to Lydia, where he grows up and eventually founds his religion. This includes ecstatic but perilous components: nocturnal orgies, possession by spirits, the communion of flesh and blood, abandon and insensate joy.

Eventually the god goes off on extensive travels through Asia Minor all the way down to the northern frontier of Pakistan and up to the southern shore of the Black Sea. Everywhere he founds communities. He is accompanied by devoted disciples and missionaries, all of them women. They call themselves Bacchae. Their Master and leader guides them, slowly and by devious routes, towards his native city of Thebes and the Vengeance he is planning.

The Bacchae are depicted here as a collective consisting of highly individual personalities. We imagine these fourteen women, of different ages and with various social backgrounds, to have joined the retinue of Dionysus during several years of privation. They have all abandoned their civilian names and adopted letters of the alphabet (Yes, I know: there wasn't any Greek alphabet in the period of pre-history when this drama takes place, but we want it to indicate that these missionaries or anarchists or terrorists were leaving their individual and familial identity behind them when they entered into the anonymous

community of the Bacchic votaries.

Dionysus, then, has two strong reasons for his long pilgrimage: firstly, to spread his teachings, and secondly to revenge himself on his native city of Thebes, its inhabitants, the young King Pentheus and his mother Agave.

Our drama portrays the culmination of that vengeance, but it begins on almost a playful note. Dionysus has infected the women of Thebes – both young and old – with a lighthearted, euphoric intoxication. In great hordes they have left their homes and families and made for the southern slope of Mount Cithaeron, where they have settled down to pleasur-filled rites and fairly innocent games. Many men wish to follow the women's example. The old seer Teiresias (who changes gender as it suits him) is fully prepared to adopt the new religion, because there is no doubt a profit to be derived from it. His friend King Cadmus, now retired, has decided to accompany him: both these gentlemen are seized with a mild form of madness.

Cadmus' grandson, the present King Pentheus, takes a different view. He frantically opposes the spiritual and physical indiscipline of the new religion. He catches his grandfather and friend on their way to the Bacchic festival and humiliates them with harsh words. He gives immediate orders for the young leader of the sect to be imprisoned.

Dionysus, still in disguise, allows himself to be quickly captured, and there now follows an initial confrontation between him and the prince. The interrogation begins objectively and sternly but changes imperceptibly into something different, something more dangerous – a game with erotic tensions. Pentheus, suddenly afraid, commands that the priest of the Dionysus be tethered in the palace stables. He himself is gradually losing control, his self-imposed discipline. He trembles with feverish excitement.

The Bacchae, appalled, have seen their leader taken away, and they call upon Dionysus for protection. An earth tremor shakes the palace and Dionysus returns to his followers, having extricated himself from his bonds without difficulty. He pacifies his disciples and cheerfully describes to them how he has added to Pentheus' confusion.

A second confrontation takes place between them. Pentheus is already under great stress, at a loss to cope with the divided and forbidden feelings which the enigmatic stranger arouses within him.

The cruel game continues.

Dionysus mentions, in passing as it were, that he can arrange for Pentheus to watch the secret rites of the fugitive women. The king, increasingly ensnared by the stranger's charm, immediately wants to know how such espionage is to be undertaken. He is advised to dress up in women's clothing. Both allured and frightened, he agrees to the suggestion. Dionysus dresses him in a full-length gown and takes him through the streets of Thebes to the slopes of Cithaeron, where the women, possessed by a Dionysian intoxication, are performing their rites.

ACT TWO

The disciples of the priest of Dionysus have stayed in the palace courtyard. They are engaged in the cruel game of abusing and dismembering a dummy of Pentheus. When the women's collective hate reaches an orgasmic climax, they are interrupted by the Messenger relating the consummation of the drama.

Agave, Pentheus' mother, blinded by her frenzy, has torn her son to pieces. Believing herself to have killed a young lion, she approaches Thebes, shouting triumphantly. The disciples of Dionysus receive her, intoxicated with the euphoria of revenge.

The game is terminated by Cadmus, who together with a number of soldiers has collected the bloody remains of Pentheus' corpse. Slowly and painfully he brings his daughter back to her senses. Slowly she realises her crime and her madness. Returning to consciousness, she casts her despair and hatred at the gods.

Dionysus is not lost for an answer. He appears high up and far away, wreathed in an unbearable light. He triumphs, transported by his outstandingly successful revenge. In addition he exacts a further penalty from Agave, her sisters, Cadmus and the city of Thebes. He moves off laughing. With this the drama is virtually at an end and the disciples of Dionysus prepare to depart.

Agave hurls a final curse at Dionysus. Deceived, abused and humiliated, she lifts her hand against the all-powerful God.

He replies in an Olympian rage, literally striking her to the ground.

The Bacchae, witnessing this moment of god against man, draw the appropriate conclusions:

*"Happy is he who, having escaped the tempests of the ocean has come into harbour!
Happy is he who rises above the vicissitudes of fate!
Here on earth, each has his allotted timespan:
power and wealth are ever changing.
A thousand hearts bear within them a thousand hopes.
Some lead to the downfall
Of us humans, others
point the way to success.*

*He who can enjoy the brief day's
happiness – him I call fortunate."*

Euripides knew. Old, sick and in voluntary exile, he lived a long way away from an Athens which had been transformed from a brilliantly civilised great power to a cockpit of disintegration and political intrigue.

In his drama he makes a clean sweep of the gods of power and the power of gods. Against the infamy and bloodthirstiness of the All Highest, he contrasts the sanctity and vulnerability of man.

Ingmar Bergman

Eva Österberg, Sylvia Lindenstrand och Ingmar Bergman

BÖRTZ, BERGMAN AND EURIPIDES

Composer Daniel Börtz – a native of Hässleholm in Sweden, has a remarkably prolific and versatile output behind him. His versatility is not just a matter of format and genre – cantatas, symphonies and other orchestral pieces, chamber music compositions, music drama and choral works... It also leaves its marks on the characteristics forming the basis of his musical creativity: he is a modernist architect of sound, but also a musician with a sense of tradition and with many roots into the 19th century, perhaps above all in the music of Bruckner. He is a solid, highly specialised musical craftsman and a widely educated humanist of his own time. A sensitive artist and a tidy man by disposition, a nature lover and a desk worker.

The following are Daniel Börtz' thoughts on the genesis and evolution of his opera "The Bacchae", as expressed in a conversation with his good friend Carlhåkan Larsén, arts reviewer for the newspaper Sydsvenska Dagbladet.

The origins of "The Bacchae"

There is quite a long history to our project. The concrete ideas were preceded by an exchange of letters. Ingmar Bergman and I decided that we would collaborate on something in the way of music drama. My suggestion was to do a Greek drama. Euripides' "The Bacchae" and "Medea" were among the dramas I had in mind, and I suppose I knew that Ingmar Bergman was to have directed "The Bacchae" at the Royal Dramatic Theatre. I knew that he had had it in mind for a long time, but nothing had come of it. On the other hand there was a new Swedish translation, by Göran O. Eriksson and Jan Stolpe.

After the summer of 1987 it was all settled. We were going to do "The Bacchae". The idea was consolidated in the autumn of that year, when Bergman attended rehearsals for the première performance of my "Sinfonia 7" in Stockholm. Our partnership took on the character of a brainstorm, and I gradually became one with the assignment. There was a decisive week. And then the Royal Theatre, Stockholm and the Royal Dramatic Theatre, Stockholm gave us the go-ahead, followed by TV. A long run-up then ensued. The Royal Dramatic Theatre supplied me with literature. In May 1988 I completed my next major composition, "Sinfonia 8", and also the orchestral piece "Parodos". "Sinfonia 8" with its vocal parts was an important factor, a preparation. A mental zoom, you might say. Then, as "The Bacchae" took shape, my attitude deepened, thanks to my partner. Above all, we had regular discussions about the project on the telephone.

The partnership

Bergman could have stuffed me full of his own special ideas, but what happened instead was that he opened my eyes to the basic principles of the drama. That gave us a common foundation to build on, a soil to grow from. And then, we didn't work parallel, with one of us having to adjust to the other all the time. Instead, we worked independently while keeping in very close touch with each other.

As regards ideas of form, the construction of different scenes, I allowed myself to be guided by him in a purely practical sense. A lot of things happened in the one and a half years I spent writing. Now I can see that, with one layer superimposed upon another, and by interaction with other forms of artistic expression, the music, together with the other arts, acquires a longer reach. Myself I worked very intuitively.

Two other people followed the progress of our work and gave advice: Kjell Ingebretsen, with his experience of conducting, and on vocal matters the singer Alf Håggstam.

The cast

What I have been most taken with is the dualism of Dionysus: the bright, gentle figure tending his Bacchae, and the terrible avenging deity – a Janus figure. Of course, there is also an obvious Christlike symbolism about Dionysus. Dionysus as the embodiment of light, a Christ bringing joy, with twelve disciples, the chorus of women named after letters of the Greek alphabet; a leader, Alpha, and a dance role, Thalatta – The Sea.

But the Bacchae do not know until the end of the drama that it is Dionysus himself who has been in their midst.

Pentheus is the least complicated character, for he is just a pawn in the game. Obviously he can't overcome a god, though he does seem to have the upper hand to begin with. This is followed by an equilibrium, but in the end he loses his life and Dionysus prevails. There is an exciting psychological play between Pentheus and Dionysus, reflected by the mounting despair and hatred of the Bacchae until Pentheus is vanquished.

But the character who moved me most was Agave, Pentheus' mother, who from being utterly indoctrinated by the rite and the orgiastic frenzy becomes the small, small person, left all alone with her sorrow; nobody bothers about her. Depicting her soul's journey from supreme euphoria to blackest despair and exile – that was really something!

It is fascinating to study how Euripides has constructed the scene with Agave and Cadmus, Pentheus' grandfather: the

way she think she has bravely killed a lion, how she becomes aware that it was a human being, indeed her own son, who fell victim – and that she herself perpetrated the deed. And yet she is the only one strong enough to stand up to fate, to the god. Her question bursts forth: what part did Dionysus have in this? She has the strength to deliver the most vehement protest; women's toughness supports and resist.

Voices and characters

The script of "The Bacchae" as we have it is so terribly good. It doesn't need to be "librettified". We made a few deletions here and there, and that's all.

First we had to decide the voices. There are only two male voices: Cadmus, a dark, heavy base and Pentheus: a barytone with a high tessitura and virtuoso mobility. A young hothead. For Dionysus: his feminine ego had to be brought out, and we settled for a mezzo. The seer Teiresias also had to be played by a woman, and Ingmar Bergman had in mind something dark-voiced, a low soprano. Alpha, the leader of the chorus, became a soprano of the Wagnerian type. The twelve Bacchae, differing in age and experience – young girls, married women, widows – were given vocal ranges from high soprano to deep contralto.

As work progressed, Bergman's fantasy produced Thalatta, a dance role. Finally there were three speaking characters: a guard, a herdsman, a messenger. And then something not to be found in Euripides: Theban women, singing a vocalise lament.

The foundations of the music

When we started we thought we would do the whole thing in one sweep, but perhaps that would have made it too long. Anyway, we inserted an entracte, and that gave a formal division. Then we began to get ideas about the overall form: the chorus sections became staging posts. In the sketches these sections were code-named "Bacchanalia". Of course, they have nothing what so ever to do with bacchanalia in the ordinary sense of the word, but the expression was a help to me in considering the chronological perspective of the opera – a continuous journey, a change of temperature, clearly discernible from the text.

I wanted a fluid scale from the most intense, lyrical singing to sprechgesang. Working experimentally with those kinds

of musical expression was an important step forward. I decided not to have any vestage of “exoticism” or any touch of the “antique”. I can’t write like that.

The dodgiest thing was working down to the most fundamental symbols, the basal material. Just as in symphonic works, you had to find the simple elements. Character, moods and empathy in the various twists and turns of life crystallised out into three minor sounds forming the basic material of the musical development. They generate scales and a total world which is densified, vanishes and reappears, first g minor, then a flat minor on top of it; then d minor and f minor. You can follow the travels and adventures of the g minor sound, but of course, it is not the intention, nor is it possible, to trace every note back to the skeleton. This is an elementary material to build on – necessary for me in a work of such proportions.

Economy and careful planning were essential. Not firing off all the effects at once. Saving them so that they will really tell. Working deliberately with groups of instruments. Take, for example, the dialogue between Cadmus and Agave in Act II: she is accompanied by a string quartet, and gradually this is built up to a larger apparatus of sound.

I couldn’t have written this piece ten years ago. You have to know your orchestra! This composition has more to do with the sinfonias and perhaps with the opera-oratorio “Fläckar av liv” than with my early vocal compositions. The only big difference between this and the sinfonias is in format, otherwise the actual business of composing and the attitude to the music are the same. There is a lot of chamber music too, but above all contrasts: shimmering chamber music textures and floor-shaking eruptions.

Tonal language not simplified

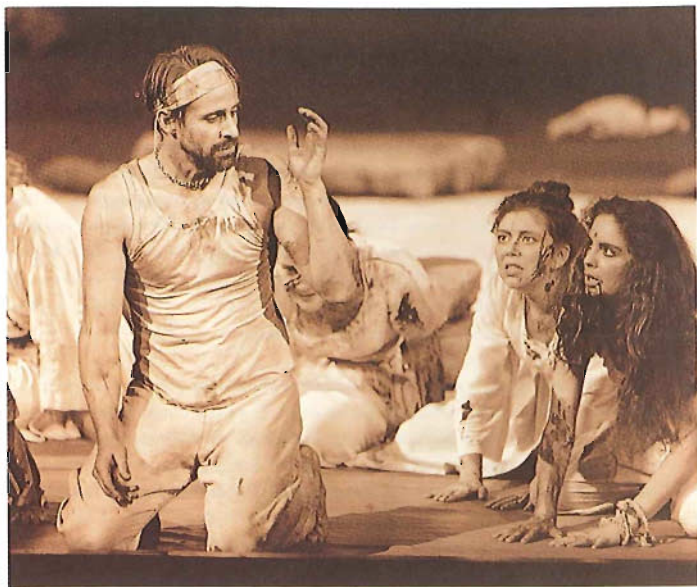
I haven’t had to “simplify” my tonal language – a natural consequence of working with such an absorbing text. And all the time I have been spurred by the vision of what it will look like on stage. As we went along, Ingmar Bergman told me about his idea for the stage production, and we had long dialogues about this and other matters. He had concrete ideas about tempi, pauses, exclamation marks. The thing was to avoid the static, the absence of a sense of theatre. Consequently a bar was removed from time to time as we progressed, and one or two pairs of crotchets had to stand down for the sake of tempo and fluency.

And then we looked for the right voices for the cast, and once we had found them, hopefully, was an inspiration to me in creating some of the vocal lines.

It all boils down to three things. A harmonic foundation. Rhythmic inexorability. The release of melody. The whole

width and range from clusters to C major. And the expressive quality of the human voice.

Carlhåkan Larsén

Peter Stormare

THE BACCHAE

Opera in two acts

ACT I

Courtyard outside the royal palace of Thebes

DIONYSUS

Here I now stand, son of Zeus, on Theban soil; I, Dionysus, whom Semele, daughter of Cadmus, once bore, delivered by lightning. I have taken upon me the likeness of a mortal man and come here to the springs of Dirce and the water of Ismene.

I had a special reason for making Thebes the first place in Greece to tremble under my shouts. My mother's sisters – they of all people – spread a rumour that I, Dionysus, was not the son of Zeus at all: Semele, they said, had conceived by a mortal man, and Cadmus got her to blame it all on Zeus; Zeus, they shouted far and wide, took her life because she lied about him. Therefore I, with the spearhead of my frenzy, have now chivvied them from the palace here and up into the mountain and forced them to bear the insignia of my rites, the insignia of my rites.

Yes, all the women of Thebes I have driven up there, to join the daughters of Cadmus on smooth rocks in the shade

of pine trees. Now this proud city shall feel to its foundations that it is excluded from my dance and my rites, for I shall avenge the insult to the virtue of Semele and shall appear to them as a god and the son of Zeus.

Cadmus has now transferred power to his grandson Pentheus, who impudently disputes my divinity and excludes me from his libations and never mentions me in his prayers. So now I shall let him and all his people see that I am born a god.

Oh women, you who departed from Thmolos, the stronghold of Lydia, festive processions which I have led through the barbarian kingdoms, you with whom I shared both pilgrimage and repose. Now I go to Cithaeron, Cithaeron, Cithaeron, to the Bacchae, and there on the mountain I will join in their dances.

ALPHA

Come here then, come here then, to our act of worship, in the palace, all of you!

OMEGA

Let all be silent! And listen reverently to our perpetual song, the hymn of praise to Dionysus.

2

SIGMA

Oh, happy is she who, dedicated to the rite of the gods sanctifies herself and, rejoicing, teaches her soul to become one of the Bacchae in the dance of the god in order, purified, to be united with

SIGMA, LAMBDA, RHO, TAU

their throng in the mountains: who in the orgies given us by the great mother, Cybele, ivy-wreathed and with thyrsus lifted may hymn and serve Dionysus!

ALPHA, ETA, OMEGA, THETA, XI, BETA, DELTA, GAMMA, XETA

Come Bacchae, come! Come Bacchae! Come Bacchae, come!

ALL WOMEN

Come Bacchae, come Bacchae, come Bacchae, come Bacchae, come Bacchae, come Bacchae, come Bacchae, come Bacchae, come!

XI

The god of revelry, divine-borne Dionysus, come with him from the mountains of Phrygia to the wide streets of

Greece, bring now here our god of revelry, yes, bring here:

BETA

he whom his mother bore prematurely and expelled from her womb in dreadful torments of childbirth, struck by a flash of lightning sent on the wing by Zeus: the stroke of lightning took her life. And in the room where he was born, his father, son of Chronus, took him and hid him safely in his thigh with golden buckles, so that Hera could not see it. Then, when fate so decreed, he gave birth to a god with bull's horns and crowned him with snakes he had plaited; ever since that day, Maenads have worn wild serpents twined in their hair.

OMEGA

Thebe, nurse of Semele, crown yourself with ivy wreaths! Teeming with lush greenery and ripe fruits, abandon yourself completely to Bacchus. Soon all the land will dance and then the Reveller will lead his procession to the mountain.

ALL WOMEN

to the mountain where the women live the host of women who broke away, fled from shuttle and loom, stung by Dionysus.

LAMBDA

He is the god of happiness in the mountains, where he

darts ahead of his boisterous retinue and casts himself to the ground in his sacred fawn-skin costume, hunting

ALL WOMEN

for the blood of the he-goat and the delicious raw flesh

LAMBDA

darting away towards the mountains of Phrygia and Lydia!

ALL WOMEN

Yes, the Reveller leads us!

LAMBDA and ALL WOMEN

Evohee! Evohee! Evohee! Evohee!.....

The soil flows with milk, flows with wine, flows with the nectar of bees!

ALPHA

And smoke rises like the heavy incense of Syria when the god raises his torch and with his thyrsus on high quickly spurs his retinues and inflames them with dances and leaping and with shrill cries to egg them on and casts his silk-soft locks towards the sky as a reply to their evohee the call comes:

ALL WOMEN

Oh, come Bacchae, come Bacchae!

Sing to me in a shining Lydian mode, Dionysus, clamouring with fast drums! Give an evohee of rejoicing for your jubilant god, raise your Phrygian shout triumphant while the sacred flute twines its sacred voice about your steps as you wander to the mountains, to the mountains.

OMEGA

And, happy as the foal grazing with the mare in the meadow, the Bacchae dance and bound in swift, untrammelled leaps.

TEIRESIAS

Ask Cadmus to come out. Go thou and say that he is wanted by Teiresias the seer. He will doubtless know already why I am here and what we old men have agreed on!

CADMUS

Ah, dear friend, I quickly recognised your voice – the wise voice of a wise man! Look, I am ready and I have everything with me for the rite. I must pay tribute to Dionysus with all my might, for after all, it is my own grandson who has now shown himself here as a god to humankind.

Say, Teiresias, you who have gathered so much wisdom: as one old man you will have to instruct another. I feel that I could go on striking the ground with this staff day and

night. Oh, how splendid it is to forget one's age.

TEIRESIAS

I feel the same, youth boils within me and now I wish to dance.

CADMUS

Come then, and we will take the chariots up there to the mountains!

TEIRESIAS

I think it would seem disrespectful to the god.

CADMUS

Must I in my old age lead another old man?

THEIRESIAS

Oh, the god will lead us up there, and without effort.

CADMUS

Are we the only ones here in the city proposing to dance?

TEIRESIAS

We are the only sensible ones in a city of fools.

CADMUS

Now we must hurry: come, let me take your hand.

TEIRESIAS

Here it is, take it, hold it firmly and do not let it go.

CADMUS

I venerate the gods, I know that I am mortal.

TEIRESIAS

We do not speculate about the spiritual. The tradition we have inherited from our fathers can never be overturned by the arguments of sophists, for it is as ancient as time itself. People I think will say that, at my age, I ought to be ashamed of myself, crowning myself with ivy for the dance. But our god does not distinguish between young and old, for in his dance all are of equal worth, he wants everyone to pay tribute to him together, and in his ritual there is neither rank nor age.

CADMUS

There comes Pentheus, rushing like mad. What a state he's in! I wonder what he wants?

PENTHEUS

Before I reached home reports came to me: that our women are leaving their homes and rambling about in flocks in the forests on the mountain in false rites where they dance to worship their newfound god Dionysus, whoever that may be. There are said to be full jars of wine everywhere among them; then before long they sneak off in

various directions to remote places where they give themselves to lustful men. They say there is a stranger here, a wizard from Lydia with blond, scented hair and white-shimmering complexion and eyes glittering with the power of Aphrodite. Bring him here and I'll cut his throat.

But what have we here? One more miracle: Teiresias, the seer in person, in fawn-skin! But who is with him? My own grandfather, and with a thyrsus in his fist, got up like a Bacchant! What a sight you are. How can a man of your years have so little sense? You, the father of my mother! Take off that ivy wreath and stop waving your thyrsus about! Throw it away! Teiresias, you've traduced my grandfather. You believe that, if you can launch this god, it will mean another source of income for you. But if it weren't for your grey hairs you would now be in chains among the Bacchae as a punishment for spreading illegal doctrines.

TEIRESIAS

When a reasonable man has something wise to say, beautiful speech comes effortlessly. You, on the other hand, speak fluently, sound wise, but what you say is sheer unreason.

A seer is this god: ecstasy and the Bacchic frenzy hold a prophetic power. The day will come when you yourself will see him running by torchlight over the meadow of the twin

peaks and shaking his thyrsus like one of the greatest of the Grecian gods.

Hear me, Pentheus. Your power is built on strength; it is not strength alone that rules the world. If your thoughts are diseased, abandon them. Hail this god and make your sacrifice, dance and crown yourself!

CADMUS

My son, what Teiresias says is right. Now do the same as us and do not breach the ancient custom. Your brain is fugitive, your words are air. But let us say that you are right, suppose that Dionysus is no god at all. Then tell a lie and pretend to believe, for if Semele acquires the name of a god's mother then, you understand, it will be an honour to the whole family. Now then, let me put the ivy wreath on you.

PENTHEUS

Don't touch me!

CADMUS

And then you will go with the two of us and worship the god.

PENTHEUS

Go to your Bacchic orgies and don't palm off your madness onto me. But I will punish the rascal of a prophet

who has misled you. Quickly, someone, run to the place of sacrifice where this birdwatcher usually goes and overturn his bench, take tridents and iron crowbars, smash everything you see, turn the whole thing upside down and let his strips of prophecy fly off with the wind! That penalty, for sure, will smart more than any other:

Then, go out and search the whole city until you catch the girlish stranger who is infecting the women with this new madness. As soon as you have him, put him in chains and bring him to me. You'll be sentenced to death by stoning. Then we'll see a different kind of Bacchic dance in Thebes!

TEIRESIAS

The fool! He no longer knows what he's saying. He was off balance just now, but now he is out of his senses.

Come Cadmus, quickly, we must pray, both for him, raw as he is, and for our city, so that the god does not decide to avenge himself. Take your ivy staff, try to support me, and so we will hold each other up, for it will not look well if both of us, old men, fall down.

ZETA

Have you heard what Pentheus says? How he blasphemes, how he insults the god of Revelry, born of Semele?

THETA

He who loves to be foremost among all the joyful ones among the beautiful wreaths of the feast?

ETA

It is he who is entitled to lead the dance, to laugh with the playing of the flute:

RHO

He who subdues all our sorrow whenever the flow of the grape sparkles at a banquet dedicated to the god

RHO, LAMBDA, SIGMA, TAU

in the shade of the ivy, the pitcher sweeps humankind into slumber.

SIGMA, XI

To Cyprus will I go, the island that gave birth to Aphrodite, the island where lived the Erotes who gently bind the hearts of men!

XI

To Pharos, where the barbarian river with a hundred mouths makes rainless crops to grow!

SIGMA

To the land of eternal beauty, up to Pieria, the home of the muses, the sacred slope of Olympia.

SIGMA, XI

Take me there now, Reveller, Reveller

ALL

the evohee god of Bacchanalia!

XI, SIGMA

There are the Charites, there Desire; there we may
worship our god in freedom.

LAMBDA

Our god, he who is the son of Zeus, has joy of festivals, he
loves Peace, which bestows upon us prosperity and the joy
of youth.

OMEGA

He gives, equally to rich and poor, the profound and light-
hearted joy of the vine which banishes care;

ALPHA

hates everyone who neglects in the light of day, by friendly
night, to dedicate their life to happiness and does not avoid
the company of those who believe themselves superior!

BETA

That which the simplest people believe and practise, that
will I myself become part of!

GUARD

Mission accomplished, Lord: here is the quarry you gave us
orders to trap for you.

The animal was remarkably docile, didn't try to escape but
held out his own hands to be tied up. He didn't turn pale,
just smiled at us and asked us to capture him and bring him
to you. I was embarrassed by his being so dignified.

"Stranger," I said, "don't suppose that trapping you was
my idea; I'm only obeying the King's orders." And you
know, those Bacchae that you had arrested and chained up
in prison, they've disappeared far out into the
country,leaping about and shouting for the Reveller, their
god. The chains simply fell from their legs, the bolts were
pulled clear and the door opened and yet no mortal had
touched it. I know that fellow has only come to fill our city
with miracles. The rest is your problem.

PENTHEUS

Yes, stranger, you're not bad-looking. That goes down
well with the women you came here for. Look at the curls
hanging down over his cheek! That's not the look of a
wrestler. It has the scent of love. And you're white-
skinned, too. But of course, if you want to entrap
Aphrodite with your beauty, you must take care not to get
sunburned. But tell me now, first and foremost: where do
you come from?

DIONYSUS

Do you know where Thmolos is, the mount of a thousand flowers?

PENTHEUS

I know, the one that encircles Sardes.

DIONYSUS

That's where I come from: Lydia is my native land.

PENTHEUS

The rites you bring here, where did you learn them?

DIONYSUS

I was initiated by Dionysus himself, the son of Zeus.

PENTHEUS

Did he come to you in a dream or was it daylight?

DIONYSUS

Eye to eye I received his rituals.

PENTHEUS

These rituals, tell me, what are they all about?

DIONYSUS

That may not be revealed to the uninitiated.

PENTHEUS

And if you observe them, what do you gain by it?

DIONYSUS

You gain everything! But nothing for your years.

PENTHEUS

Do you practise your cult by night or by day?

DIONYSUS

Mostly by night. There is a sacred power in darkness.

PENTHEUS

And plenty of pitfalls for women! It's unhealthy.

DIONYSUS

Behaviour can be just as unhealthy in broad daylight.

PENTHEUS

He's a cheeky fellow, this son of Bacchus! And he has a ready tongue.

DIONYSUS

Tell me, what will my punishment be? What are you going to do with me?

PENTHEUS

First I will cut your lovely curls off.

DIONYSUS

My hair is sacred. It is consecrated to the god himself.

PENTHEUS

Then we'll keep your beautiful body in gaol.

DIONYSUS

And the god will release me whenever I wish.

PENTHEUS

Yes, of course, whenever you shout among the Bacchae!

DIONYSUS

He is here now, he sees all that is happening to me.

PENTHEUS

Where? I can't see any god here.

DIONYSUS

He is where I am. Godless you see him not.

PENTHEUS

Seize the fellow! He's mocking both me and Thebes!

DIONYSUS

No, don't tie me up. You are fools if you do.

PENTHEUS

I have more power than you. Tie him up, I say.

DIONYSUS

What are you saying? What are you doing? Do you know who you are?

PENTHEUS

Pentheus, born of Agave, fathered by Échion.

DIONYSUS

That name condemns you to a ghastly fate.

PENTHEUS

Off to the stable! Tether him to a log, so you can sit as you pleases and stare in the darkness. You can try dancing there! The women you had with you, your accomplices, we'll put up for auction.

LAMBDA

He has shown that he is a son of the earth, scion of the dragon, this Pentheus conceived by Échion, son of the earth

GAMMA

more a monster than mortal, like a bloodthirsty giant duelling with gods;

SIGMA

he who soon ensnares the servant of the Reveller and already holds a prisoner in his house, in the dark hiding place, my comrade in the retinue of Bacchus.

ALPHA

Do you see, son of Zeus? Do you see your preachers, Dionysus, how they fight against oppression?

OMEGA

Come and help us, you who have lifted up your golden thyrsus on Olympia, come and restrain this madman in his bloodlust!

DIONYSUS

7 Ho! Do you hear my voice when I call? Ho, Bacchae! Ho, Bacchae!

ZETA

What was that call to me?

THETA

Who did it come from?

RHO

Dionysus?

DIONYSUS

Ho! I call again: I am the son of Semele and Zeus!

ALL WOMEN

Ho! Ho! Sovereign! Sovereign! Come, we are here, come in our circle, come in our dance, Reveller, Reveller!

DIONYSUS

Earthquake spirit, let the earth tremble!

TAU

Soon the whole building of Pentheus will collapse in the tremor! Do you see how the beam there high up on the columns collapses and falls? Hear how the Reveller makes his war cry ring through the palace!

DIONYSUS

Blaze now, torch that was lit by the lightning! Burn it now, burn the whole house of Pentheus!

TAU

Cast yourselves to the ground, Maenads, cast yourselves down in terror! For the sovereign attacks the palace, he smashes it to pieces

TAU and THE WOMEN

he is the son of Zeus!

DIONYSUS

Women from distance Asia, what storm of terror has struck you to the ground? Did you feel that Bacchus himself set Pentheus' great palace trembling? Arise! Calm yourself, expel your panic: there, tremble no more! Did you really give up hope when you saw me taken away, condemned to be shut up, fettered, in Pentheus' dark prison?

OMEGA

How did you escape from the clutches of the atheists?

DIONYSUS

I freed myself, by my own strength. It was easy.

ALPHA

Had not Pentheus tied your hands where you sat?

DIONYSUS

Indeed, he thought he tied me up; that was when I had my revenge. Though he was so sure of it, he didn't even touch me. He saw a bull in the stable they had taken me to; that was what he tried to tether. He tied the knees and hooves together, bitten to pieces, dripping with perspiration, panting with rage he struggled to tether the beast.

Myself I stood there in peace and quiet close by and enjoyed the spectacle. Suddenly it seemed to him that I had escaped, so he ran indoors for a ghastly iron sword which

he flailed about him with. Then Bacchus, the god of Revelry – well, I suppose it was him – sent an enchanted will-o'-the-wisp dancing across the courtyard. Pentheus threw himself upon it, certain that it was me he was beheading.

PENTHEUS

The stranger has escaped. What now? There he is! How can you suddenly turn up like this?

DIONYSUS

But didn't I tell you I would be released?

PENTHEUS

By whom? You're always finding something new to say.

DIONYSUS

By him who weighs down the vines with grapes for us.

PENTHEUS

Have all the city gates closed!

DIONYSUS

Oh, don't you think the gods can get over them?

PENTHEUS

You seem to know everything, except what you ought to know.

DIONYSUS

The most important thing I have known ever since I was born. But find out first what that fellow over there wants with you, for he has come here with news from the mountains.

HERDSMAN

9 Pentheus, sovereign lord of the land of Thebes.

DIONYSUS

You've got us here anyway, we've no intention of escaping.

HERDSMAN

I come from the slopes of Cithaeron, from wide open spaces perpetually glistening with untouched snow.

PENTHEUS

What are you in such a hurry to tell me?

HERDSMAN

I have seen the Bacchae who fled from here barefoot, driven by madness, like a swarm of arrows. And what they are doing up there, King, let me tell you and the whole city, is more than miraculous. But tell me first, can I speak freely about all that is happening, or must one be more discreet? I know that you have a hot temper, King, and that your wrath is of the most regal kind.

PENTHEUS

Speak out! Whatever you say I will not punish you. Wrath cannot strike those who do their duty.

HERDSMAN

I had just taken my herd to the uppermost pasture among the rocks. It was the hour at which the first rays of the sun begin to warm the soil. Then I spotted something. Three different sets of women, one led by Autonoe, one by your mother Agave, and then the third by Ino. And they were all sleeping, some with their backs against a pine tree, others on oak leaves, on the bare ground; but decently and chastely, for they were nothing like what you said before when you were talking about them having orgies of love in the forest and being drunk on wine and flute music.

We herdsmen had gathered to talk about what we had seen, we all felt it was more than miraculous, and one of us who usually hangs around in the city and is always full of talk said to the rest of us: "Look here, you people who live among the mountains of the god here, shall we try and capture Agave, Pentheus' mother, and take her back home from the Bacchic dance? The king would thank us."

It sounded like a good idea, so we concealed ourselves in ambush in the thickets. It was time. They began flailing their thyrsi and getting into an ecstasy. Agave happened to dance right next to me. My first thought was to catch her

and I leaped out of the thicket where we were hiding. But she screamed: "Ho, my fast-footed hounds, look at the men! They are after us! Come, follow me, bring your thyrsi and come!" If we hadn't fled we would have been torn to pieces by the Bacchae.

Now they went for the cattle which were grazing there in the pasture. They hadn't a weapon between them, but you should have seen! One of them lifted up a lowing cow, full of milk, with her bare hands. A few took our heifers and tore them apart while they were still alive, bit by bit, so that there were legs and hooves flying in all directions, and gobbets of flesh hung from the fir trees, dripping blood.

The bulls turned angry and lowered their horns to charge; almost at once they were pulled to the ground by a thousand hands of women who tore the flesh from them – and it was all over in less time than it takes you, King, to blink and shield your royal pupil with your eyelid.

Then – just like a flock of birds – they swarmed over the plain where Aesopos flows through the fields which all Thebes lives on. In Hysiai and Érythrai, in the lee of Cithaeron, they poured in like an invading enemy, devastating everything before them and carrying off the children, and the loot which they took on their shoulders lay there without anything holding it: nothing fell to the ground, neither copper nor iron. Fire appeared in their

hair, and yet they were not burned.

The villagers saw red, of course, when they were plundered, and by Bacchae at that, so they took to arms. Another wonder! Where the spears struck the women, no blood came; but their own thyrsi gave the men great wounds as soon as they nudged them, so that the women put the men to flight. It shows that there was a god taking a hand in things. Lord, whoever he may be, this god, receive him in Thebes, for his power is tremendous, everybody says so. One special thing I have heard: they say that it was he who gave us the vine which deadens sorrow. And what would love be without wine? What would be left for us down here?

OMEGA

We tremble to speak freely before the tyrant.

ALPHA

but we will still say frankly what we think:

ALPHA and OMEGA

Dionysus is a god as great as any other.

PENTHEUS

Now the frenzy of Bacchus is burning at the gates and threatens to make us a by-word in all Greece. I will wait no longer: run to the Electra Gate, give orders for my infantry

to march out with shields, every man I have, my fast-riding cavalry, my javelin troops, and everyone who can twang a bow-string; for now we attack the Bacchae! No, the day we let ourselves be humiliated by women, things will have gone too far!

DIONYSUS

So you refuse to take me at my word, Pentheus. But although you have treated me so badly, I say to you: do not take arms against a god.

PENTHEUS

Do you want me to lock you up once more?

DIONYSUS

If I were you I would sacrifice rather than kick at his sting – a mortal against a god!

PENTHEUS

He shall have a blood sacrifice when all these women are slaughtered as they deserve in the clefts of Cithaeron.

DIONYSUS

They will put your men to flight – How shameful when the copper shields flee before the thyrsi of women!

PENTHEUS

Is there no getting rid of this stranger? Whatever one does

he will not be silenced.

DIONYSUS

My friend, there is still time to settle this matter.

PENTHEUS

How? By me becoming the slave of my slave women?

DIONYSUS

You would like to see them up there in the mountains, wouldn't you?

PENTHEUS

Yes of course, let it cost me all the gold in the world.

DIONYSUS

Really? Do you desire it so strongly?

PENTHEUS

I know it would torment me to see them drunk.

DIONYSUS

And you are eager to see what torments you.

PENTHEUS

Yes! I will sit in silence, hidden well away beneath a fir tree.

DIONYSUS

They will track you down even if you hide.

PENTHEUS

Then I will show myself openly. Thank you for telling me.

DIONYSUS

Shall I take you there? Are you ready to go?

PENTHEUS

Yes come, come, let's hurry. What are you waiting for now?

DIONYSUS

First you must have a linen dress to put on.

PENTHEUS

What are you saying? Must I change from man to woman?

DIONYSUS

They will kill you if you come there as a man.

PENTHEUS

Of course, you're right again. You really know everything.

DIONYSUS

Dionysus himself has taught us how to go about things.

PENTHEUS

This is brilliant! But what are we to do?

DIONYSUS

Come, we'll go into your palace and I'll dress you.

PENTHEUS

Dress me? In women's clothing? No, it will be too shameful.

DIONYSUS

So you no longer want to see the Maenads?

PENTHEUS

What are you going to put on me?

DIONYSUS

I will untie your hair to let it right down.

PENTHEUS

And then, after that, what are you going to put on me?

DIONYSUS

A full-length mantle gown, and a kerchief about your hair.

PENTHEUS

And will there be any more besides all that?

DIONYSUS

A thyrsus in your hand, and a fawn-skin.

PENTHEUS

No! Never will I put on women's clothing?

DIONYSUS

Fighting with the Bacchae costs blood.

PENTHEUS

True! I'll start by spying on them.

DIONYSUS

Yes, rather than drive out evil with evil.

PENTHEUS

How can I get through the city without anyone seeing me?

DIONYSUS

We'll go by deserted streets. I'll show you.

PENTHEUS

Anything rather than be mocked by the Bacchae! Now, I'll go inside and make my decision.

DIONYSUS

Of course, as you please. I'm at your service.

PENTHEUS

Now I go. Either I will lead my people in battle or else I will do as you have proposed.

DIONYSUS

Women!

Now I shall adorn Pentheus for his journey to Hades in the costume he is to wear when he descends there, slain by his own mother. He shall learn to know Dionysus the son of Zeus, born wholly divine, wholly divine, infinitely fearful for mankind, and infinitely compassionate.

ALL WOMEN

What is all our wisdom? And what is the best thing that gods give us? Putting one's victorious hand on the head of an enemy in vengeance? No, an eternal friend, that is the good.

OMEGA

Happy is he who, having escaped the tempests of the ocean has come into harbour! Happy is he who rises above the vicissitudes of fate! Here on earth, each has his allotted timespan: power and wealth are ever changing. A thousand hearts bear within them a thousand hopes. Some lead to the downfall of us humans, others point the way to success. He who can enjoy the brief day's happiness – him I call fortunate.

DISC 2

1

DIONYSUS

Come, you who are in such a hurry to see what is forbidden who long to go where you do not wish to, come, Pentheus, come forward, and let us see you dressed up as one of the Bacchae in women's dress, you who wish to spy on your own mother and the women who accompany her! Now you look just like one of Cadmus' daughters.

PENTHEUS

What is this? I think I see two suns, and the whole of Thebes, the city of seven gates, I see double! And me, what do I look like? You, as I stand here now, do I resemble Ino? Her sister? What? My mother?

DIONYSUS

Come here and I'll tidy your hair – it's all ruffled.

PENTHEUS

I expect that happened when I shook my head just now. I was dancing a little Bacchic dance in there.

DIONYSUS

Since I am here to serve you, I will attend to the matter. Stand still, head up.

PENTHEUS

Yes of course, do as you please. I'm in your hands.

DIONYSUS

How glad I am to see you so transformed!

PENTHEUS

Do you think I will be strong enough to lift up the whole of Cithaeron, the Bacchae and everything on my shoulders?

DIONYSUS

Of course you can if you want to. Earlier your mind was darkened; now it is just as clear as it should be.

PENTHEUS

Now lead me straight through all the lands of Thebes! I alone have courage to do what I dare.

DIONYSUS

Follow me! Someone else will take you back home.

PENTHEUS

My mother, you mean?

DIONYSUS

And you will be an example to everybody.

PENTHEUS

That is my aim.

DIONYSUS

You will be carried home.

PENTHEUS

In regal majesty.

DIONYSUS

In the arms of your mother.

PENTHEUS

How you spoil me.

DIONYSUS

Yes, I'll spoil you my way.

PENTHEUS

And I deserve it.

ACT II

The courtyard outside the royal palace of Thebes

BETA

2 Hasten now, swift bitches of frenzy, teem into the mountains where the daughters of Cadmus dwell!

LAMBDA

Pour into them your wrath against this frenzied man, disguised as a woman, the spy who would see the dance of the Maenads!

ALPHA

The mother is the first to spot her son as he spies down from a rock or tree – she warns the Maenads with her cry: What man is this who has come to the mountains,

ALPHA and ALL WOMEN

has come to the mountains?

ALL WOMEN

Step forth, now, Justice, let everyone see your sword – drive it into his throat, the blasphemer of the law, the oppressor of the god, the son of Échion, his earth-born son!

TAU

He abuses justice,

XI

he tramples on our law,

THETA

he makes war, Bacchus, against you and your mother, against your mysteries:

ALPHA

His entire soul is black with madness, seeking to conquer the unconquerable by force!

ALL WOMEN

Step forth, now, Justice, let everyone see your sword – drive it into his throat, the blasphemer of the law, the oppressor of the god, the son of Échinon, his earth – born son!

OMEGA

Wisdom before the gods we learn from the inevitability of death. A modest life is safe from anguish. Erudition I abhor. My joy is to seek far greater values, those which everybody sees, to turn towards that which is good: night and day to reject everything that violates a law, and thus to spend my whole life in piety, in praise of the gods.

GAMMA

Don't forget Pentheus!

ALL WOMEN

Step forth, now, Justice, let everyone see your sword – drive it into his throat, the blasphemer of the law, the oppressor of the god, the son of Échinon, his earth-born son!

MESSENGER

Oh house that once spread its happiness over Greece, the house of the old man, his home which in this soil let the teeth of the dragon germinate to earthly harvest – I weep, although an ordinary slave I bemoan your fate. Pentheus is dead.

MESSENGER

To rejoice at misfortune is not beautiful, women!

ALPHA

Tell us now and say, what death did he die?

MESSENGER

We had left the villages of Thebes behind us and continued on the other side of Aesopos up between the boulders on the steep slopes of Cithaeron. It was Pentheus and me – yes, I wanted to accompany my king – and then the stranger who showed us the way.

First we came to a valley and hid in the grass as quietly as possible, just whispering to each other: we wanted to be able to see without being seen. It was a valley with steep cliffs round about, streams of clear, fresh water, fir trees which gave shade; of the Maenads were there. They were quietly busying themselves about their tasks: some were wrapping their thyrsi in fresh creepers, others were just like foals let out of harness, and they sang their Bacchic hymn

in clear echoes to each other.

But Pentheus did not see any mad throng of women. "You, stranger," he said, "the place you have chosen is wrong, we can't see any lascivious women here. But if I climb up the rock or the fir tree, I will have an excellent view of the whole disgraceful scene."

That was when the stranger began working his miracles. I saw it myself: how he grasped the top of a fir tree and pulled, pulled, pulled it down towards the black earth! And the fir tree was bent in a curve, as when an archer draws his bow: he pulled top down to the ground with his bare hands – no mortal could do that! He put Pentheus in the uppermost branches. Then he gently let go, so that the trunk could straighten up again – but slowly and carefully, so that the king would not be thrown off – until it was standing straight, with Pentheus astride the top of it.

He had barely got into position up there when I noticed that the stranger was gone. There came a voice from the sky – it must surely have been Dionysus himself shouting: "Hear me, women, here you see the man who mocked you and me and abuses my rites! Punish him now." And while he was speaking a sacred fire shone and threw a bridge of light between sea and sky.

Everything stood still. The forest restrained its whisper and

the leaves were not moved. Even the animals were completely silent. The women stood petrified, looking in all directions. They had heard his cry but not the words. Then he cried again; and now, as soon as they heard that it was the voice of Bacchús commanding them, the daughters of Cadmus sprang up, swift as a flock of pigeons, and rushed off as fast as their feet would carry them: Agave, Pentheus' mother and her sisters, all the Bacchae. One leap and they were over the stream and rocks, such was the fury with which the god inspired them.

They tore great branches from an oak tree. They tried to grub up his tree by the roots – in vain. No matter how they pulled and shoved, they were getting nowhere.

Then Agave screamed: "Bacchae, Bacchae! Hear me! Gather round the trunk, grasp it, for we shall capture the beast that is sitting there, otherwise our mystery is betrayed." And a thousand hands grasped the trunk and pulled it right up out of the soil! From the top high up where he was sitting, Pentheus fell and crashed straight onto the ground. He screamed all the time. He screamed, for now he understood that his end was near.

His mother came like a priestess of death to begin taking his life. He tore off his kerchief so that his unfortunate mother would recognise him and spare him. He stroked her cheek. "It is I, mother," he said, "I Pentheus, I, your

own son. Mother, forgive me, for I know that I have done wrong, but Mother, do not take your own child's life!"

She just looked at him, with wild eyes far beyond all reason. She was foaming at the mouth and heard nothing: she was possessed by the god. She grasped his left arm in both hands, got a purchase on his chest with her foot and wrenched his arm off at the shoulder.

He tore the flesh from him on the other side; then came Autonoe and the whole hord of women and went on tearing him to pieces.

His mother got hold of his head – she thought it was the head of a lion – and carried it like a hunting trophy, over Cithaeron.

She is on her way here, rejoicing in her capture. She shouts to the god as how comrade of the chase, her friend in victory – he who will soon be drowning her cries of victory in tears.

To be moderate and to venerate the gods in humility, that is after all the supreme good, and safest too, I believe, for us mortals.

LAMBDA

Let us in Bacchus' praise, dancing, celebrate with great

shouts the fall of Pentheus – the progeny of dragon and earth, the fool who blindly put on a woman's dress and the glorious thyrsus took his Hades staff: a bull it was that led him to his death.

ALPHA

Quiet!

GAMMA

Quiet, there I see her running towards the palace, Agave, mother of Pentheus, with madness in her eyes.

AGAVE

Bacchae, come with me!

GAMMA

You rouse us to dance?

AGAVE

From the mountains I bring a newly cut creeper to adorn my house, the most splendid prize from the hunt!

GAMMA

I see – join my retinue!

AGAVE

The small cub of a wild and bloody lion I trapped without snares.

GAMMA

In what desolate tract was that?

AGAVE

The mountains of Cithaeron.

ALL WOMEN

The mountains of Cithaeron?

AGAVE

It was the death of him.

GAMMA

And who smote the animal?

AGAVE

I struck first!

GAMMA

Happy you, Agave!

AGAVE

That is what I am called in the retinue of the god.

GAMMA

Were there others with you?

AGAVE

Yes, the children of Cadmus.

GAMMA

No, what are you saying?

AGAVE

His daughters followed, they came and touched the animal!
A successful hunt! Join my festival!

GAMMA

Festival – Oh, no!

AGAVE

The calf is young. He blossomed a while ago and the down
shone so handsomely on his cheek below the hair.

GAMMA

And soon the children of Cadmus will...

AGAVE

... and Pentheus, my son...

GAMMA

... pay tribute to their mother.

AGAVE

For I have captured the child of the lion!

GAMMA

A remarkable catch!

AGAVE

In a remarkable way!

LAMBDA

Are you happy now?

AGAVE

I rejoice!

And visible and great is the deed I have performed, yes
great is my deed!

LAMBDA

Oh born to misfortune, show your trophy to the people,
the quarry you have brought home.

AGAVE

You who live in Thebes of the beautiful towers, come here
and see! Here I have the beast which we trapped and
killed, we the daughters of Cadmus, not with nets, not with
leather-bound small hunting spears of Thessaly – no, all
of this we did with our white hands.

Where is my aged father? He must come here. And
Pentheus, where is he? I want him to put a ladder against
the wall

and climb up so that he can nail to the frieze right at the
top the lion's head I have brought home from the hunt.

CADMUS

Here is his body. I laboured to gather it, for the pieces
were strewn in the clefts of Cithaeron and far inside the
thickets, so that one could not see them. No two pieces of
it were in the same place.

AGAVE

Father, you can boast far and wide that you have begotten
the boldest and best daughters of any mortal here on earth!
I speak of us all, but all of myself, that went straight to the
shuttle to deeds of heroism: a big game hunt with bare
hands! Look, here I have the prize: I brought it with me so
that it could be nailed up on the wall of your palace. Here,
father, take it in your hands. Be proud of your daughter,
gather our friends for a feast to celebrate the hunt! How
happy you are, yes happy, to have this deed of ours to take
pride in!

CADMUS

Oh, daughter! When you suddenly see what you have
done, your sorrow will be terrible. But if you remain as you
are now... well, happy you may not be, but you will still be
spared knowing that you aren't.

AGAVE

What is this sorrow? What is it now that is so terrible?

CADMUS

First you must lift your eyes to heaven.

AGAVE

I do so now. What do you want to look at it for?

CADMUS

Is it still the same? Has it changed, do you think?

AGAVE

It seems clearer and brighter than just now.

CADMUS

Are you still possessed?

AGAVE

I didn't understand that, but it feels as if my reason returned. Something feels changed.

CADMUS

Are you prepared to listen to me? Can you answer?

AGAVE

Oh, father, now I cannot remember what we said before.

CADMUS

Your husband had a son by you. What was his name?

AGAVE

Pentheus; my husband lay with me, I had a son.

CADMUS

Whose head are you holding in your hands?

AGAVE

The head of a lion; ask my hunting companions.

CADMUS

Look straight at it! It will only take a moment.

AGAVE

What is this? What do I hold in my arms?

CADMUS

Look at it properly now and you will recognise it.

AGAVE

I see – wretched me! An infinite pain.

CADMUS

Do you really think it is a lion's head?

AGAVE

No, it is Pentheus! It is his head I am holding.

CADMUS

Which we wept for long before you recognised it.

AGAVE

Who killed him? How did this get into my hand? Tell me!

My heart cannot wait any longer!

CADMUS

You have killed him yourself, you and your sisters.

AGAVE

Where did he die? In the palace? Or where?

CADMUS

In the very place where Actaion was torn apart by his hounds.

AGAVE

Cithaeron? But what was Pentheus doing there?

CADMUS

He wanted to abuse the god and your Bacchic dance.

AGAVE

But we? How did we come to be in Cithaeron?

CADMUS

You were possessed. The whole city was in a Bacchic frenzy.

AGAVE

Dionysus has destroyed us. Now I understand.

CADMUS

You abused him. You denied his divinity.

AGAVE

His body, the body of my son whom I love, where is it, father? Pentheus – What fault was my madness of his?

DIONYSUS

Listen to me! I am your great god Dionysus, the son who was born of Semele here in Thebes to Zeus! I am back here in the city of seven gates which insulted me and denied my divinity and my dance. Now it will harvest the fruits of all its impudent insanity: the royal house deposed, every street trembling in fear, when Thebes repents – too late! – its atheism and blindness.

Now for the tribulations which await the people of Thebes: barbarians shall expel them from their city and scatter them in slavery in many cities.

Agave, Ino and Autonoë shall immediately vanish from

Thebes and in exile atone the murder which stains their hands.

Now, Cadmus, you shall hear what awaits you. You'll be turned into a dragon, and your wife will turn into a serpent. Together on an ox cart, an oracle tells, the pair of you will lead an immense army of barbarians and lay waste many cities. But when, finally, you attempt to plunder the temple of the Loxian oracle, the whole of your army will be crushed and will turn back in fragments.

This I say, a god, begotten by no mortal: I am Dionysus, the son of Zeus!

CADMUS

Mercy, mercy, Dionysus! We have done you wrong.

DIONYSUS

Too late! While there was time you would not acknowledge me.

CHORUS OF THEBAN MOURNERS

A —————

CADMUS

But gods should not take vengeance! We do that.

DIONYSUS

Your fate was determined long ago by Zeus.

AGAVE

No, father, judgement has been passed upon us: we must go into exile.

DIONYSUS

Yes, why put off the inevitable?

CADMUS

My child, such a heavy darkness it is we are entering!

AGAVE

Farewell, my home, farewell my native city! In despair I leave you, driven from my place.

CADMUS

Go then, my child! Go up to the mountain where he went to die, the sun of Aristaius.

AGAVE

Father, I weep for you.

CADMUS

And I weep, my child, I weep for you, your sisters and you.

AGAVE

What a vile punishment Dionysus the ruler called down
upon you and your house.

DIONYSUS

What a vile insult I was subjected to when the Thebans
refused to worship my name.

AGAVE

Farewell, my father.

CADMUS

Poor daughter, farewell. You are far from the happiness I
wished you.

AGAVE

Where are my sisters? Oh, take me to them, my fellow -
voyagers to a foreign land! I want to go far away where
Cithaeron can never see me again and where Cithaeron can
never meet my gaze and where nothing will remind me of
thyrsus and dance: let that be the concern of other
Bacchae.

ALPHA

In many guises the god appears

ALL WOMEN

and often it is the will of the gods to frustrate our hopes,

for nothing turns out as we expected: the path of the
unexpected is trodden by a god.

OMEGA

That is what our play set out to show.

THE END

English translation: Roger Tanner

SYLVIA LINDENSTRAND, mezzo soprano, made her début at the Royal Opera, Stockholm, as Olga in Eugen Onegin. As a resident singer she created, for example, Dorabella in *Così fan tutte*, Cherubino in *Le Nozze di Figaro* and Brangäne in *Tristan und Isolde*. Her real breakthrough came as Selina in *Don Giovanni*, which was followed by new parts and foreign engagements. She has, for example, given guest performances in New York, Vienna, Paris, London, Glyndebourne, Tokyo, Peking and Cairo. Sylvia Lindenstrand was made Singer to the Royal Court of Sweden in 1983.

LAILA ANDERSSON-PALME, soprano, has been a resident singer at the Royal Opera, Stockholm, since 1964, where she has created a sequence of roles such as Leonore in *Il Trovatore* and the title parts in Alban Berg's *Lulu* and Puccini's *Tosca*. Her Wagnerian parts have included that of Brynhilde in the Ring, Venus in *Tannhäuser* and Ortrud in *Lohengrin*. She has also performed at the Drottningholm Palace Theatre. Internationally she has been a guest performer in Rio de Janeiro, Montreal, Washington and elsewhere. Laila Andersson-Palme was made Singer to the Royal Court of Sweden in 1985.

STEN WAHLUND, baritone, studied at the Stockholm College of Music and the National College of Musical Drama. He has been a resident soloist at the Stockholm Opera since 1972. Following his first major role at the Stockholm Opera – that of Sarastro in *The Magic Flute* in 1969 – he has added another 70 or more parts to his repertoire, including for example the Commendatore in *Don Giovanni*, the Grand Inquisitor in *Don Carlos*, Colline in *La Bohème*, King Heinrich in *Lohengrin* and Pogner in *Die Meistersinger*. Sten Wahlund has given guest performances in Britain, France, the Soviet Union and other countries.

PETER MATTEI, barytone, studied at the Stockholm College of Music and made his début at the Drottningholm Palace Theatre in 1990, as Nardo in Mozart's *La Finta Giardiniera*, before enrolling at the National College of Operatic Art, Stockholm, that year. In 1992 he sang in Salieri's *Falstaff* at the Drottningholm Palace Theatre. Peter Mattei's career is only beginning, but he has already attracted considerable attention, both in Sweden and internationally.

ANITA SOLDH, soprano, studied at the National College of Operatic Art in Stockholm and at Hochschule für Musik

und Darstellende Kunst in Vienna. Her début came in the 1973 Vadstena Academy productions. She has been a resident singer at the Royal Opera, Stockholm, since 1977. Here innumerable roles have included – Mozart: the Countess in *Le Nozze di Figaro*, Pamina in *The Magic Flute*, Donna Elvira in *Don Giovanni*; and Wagner: Senta in *The Flying Dutchman*, Elisabet in *Tannhäuser* and Freira in *Das Rheingold*. Anita Soldh has given guest performances in Beyreuth, Frankfurt, Paris, Montreal and elsewhere.

BERIT LINDHOLM, was a resident singer at the Royal Opera, Stockholm, between 1963 and 1972. Since then she has performed there as a guest artist, most recently in Lidholms *T Baccha*. Her début as the Countess in *Figaro* in 1963 was followed, by Elisabet in *Tannhäuser*, Chrysothemis in *Electra*, Amelia in *The Masked Ball*, Brynhilde in *The Ring*. In 1966 Berit Lindholm embarked on an international career as guest artist which, for example, took her to Munich, Vienna, Beyreuth, Paris, London, New York and Moscow. She is a Singer to the Royal Court of Sweden.

PAULA HOFFMAN, mezzo soprano, studies at the Stockholm College of Music and the National College of Operatic Art, Stockholm, graduating as recently as 1992. Although still at the commencement of her career, she has already given solo performances together with some of the foremost choirs in Sweden. She has taken part in operatic concerts, e.g. in the series entitled *Music at Stockholm Place*. Her operatic roles have included Cherubino in *Figaro*, Clara in Prokofiev's *The Duenna*, and Aristeia in Mayr's *Che Orginale*.

CAMILLA STAERN, contralto, received her operatic training at the National College of Speech and Drama, Göteborg, and has been a resident singer at the Göteborg Opera since 1977. Her principal roles have included that of Jenny in the City of Mahagonny, Hanna Glewar in *The Merry Widow*, Miss D. in Maxwell Davis' *Miss Donnithorne's Maggot* and Sally Bowles in *Cabaret*. Camilla Staern is also a director and teacher, at the Göteborg College of Dramatic and Operatic Art.

ELLEN ANDREASSEN, mezzo soprano, studied at the National College of Operatic Art, Stockholm. She is guest performer at the Vadstena Academy and is very active as a concert singer, e.g. with Swedish symphony orchestras. Her operatic appearances have included Babette in *The English Cat* by H.W. Henze, and Eboli in *Don Carlos*.

ANNE-MARIE MÜHLE, mezzo soprano, studied at the Stockholm College of Music and is much in demand as a concert

singer specialising in contemporary music. She has created a succession of operatic roles, such as the witch in *Hansel and Greta*, Suzuki in *Madame Butterfly*, Carmen, Ameris in *Aida*, Rosina in *The Barber in Seville*, Niclausse in *The Tales of Hoffman*, and Delilah in *Samson and Delilah*.

KRISTINA HAMMARSTRÖM, mezzo soprano, began her higher musical education at the Stockholm College of Music with the intention of becoming a violinist, but vocal studies got the upper hand and she trained as a singer at the National College of Operatic Art, Stockholm. During her student career she took part in a number of productions, such as Britten's *Albert Herring* and Handel's *Ariodante*. During the 1990/91 season she sang Nicklaus in *The Tales of Hoffman* at Folkoperan, and Mercedes in *Carmen* at the Oslo Opera. She has been engaged by the Lübeck Opera for the season 1992/93.

ANNA TOMSON, mezzo soprano, studied at the Colleges of Music and Operatic Art in Stockholm. She has been a resident singer at the Lübeck Opera, where she sang Hansel in *Hansel and Greta* and Nicklaus in *The Tales of Hoffman*. At the Royal Opera, Stockholm, she has created, for example, Cherubino in *Figaro*, Dorabella in *Così fan tutte* and Lady Pamela in Auber's *Fra Diavlo*.

EVA ÖSTERBERG, soprano, studied at the College of Music and the College of Dramatic and Operatic art in Göteborg. Her début came in 1987 with Norrlandsoperan, as Gilda in Verdi's *Rigoletto*. Next, at the Göteborg Opera, came the part of Anna in *The Merry Wives of Windsor* and, at the Folkopera in Stockholm, Lionardo. During the 1992-93 season she sang Tatiana in *Eugen Onegin* at the Göteborg Opera and Indra in Lidholm's *A Dream Play*.

CARINA MORLING, mezzo soprano, studied at the Stockholm College of Music. She has been a concert and oratorio singer since 1975. She has taken part in various Drottningholm Palace Theatre productions, such as Kraus' *Prosepin* and Mozart's *Magic Flute*. Since 1987 Carina Morling has been a resident singer at the Royal Opera, Stockholm, where, for example, she has created Maddalena in *Rigoletto*, Frau Breitenburg in *Majdagår*, the Composer in *Ariadne of Naxos*, Nicklaus in *The Tales of Hoffman* and Clara in *Amorina*.

AMELIE FLEETWOOD, soprano, recently completed her studies at the Colleges of Music and Operatic Art in

Stockholm. She has held both Jenny Lind and Kristina Nilsson fellowships. Since her graduation, Amelie Fleetwood has made a name for herself as an oratorio soloist and as a lieder singer. In 1989 she created the leading part of Regine at the Royal Opera, Stockholm, in the première performance of Björn Wilho-Hallberg's opera Majdagar. She has also sung Micaela in Carmen at the Royal Opera, Stockholm, and Antonia in The Tales of Hoffman and Rosalinda in Die Fledermaus at Folkoperan, Stockholm.

LENA HOEL, soprano, studied at the National College of Operatic art, Stockholm, and since 1984 has been a resident singer at the Royal Opera, Stockholm, where in recent years she has created parts like that of Sophie in Der Rosenkavalier, Gilda in Rigoletto and Zerlina in Don Giovanni. Lena Hoel is firmly established, nationally and internationally, as a concert singer, which for example has meant performances include Moscow, Wiesbaden and Savonlinna.

HELENA STRÖBERG, soprano, was graduated singing-master 1989 at the Stockholm College of Music. She has since then been a concert and oratorio singer. She is also a member of the Swedish Radio Choir.

INGRID TOBIASSON, mezzo soprano, studied at the Stockholm College of Music and the National College of Operatic Art. Her début came in 1985 as Amneris in Verdi's Aida, at Folkoperan in Stockholm. In 1986 she sang Idamante in Mozart's Idomeneo at the Drottningholm Palace Theatre, and it was in this part that she made her international début in Britain in 1987. Her début at the Stockholm Opera came in 1988, as Mary in Wagner's Der Fliegende Holländer. Other parts have included Maddalena in Rigoletto, Isabella in L'Italiana in Algeri, Rosina in The Barber of Seville, Kate Pinkerton in Madame Butterfly and the title role in Bizet's Carmen.

CARL MAGNUS DELLOW, of the Royal Dramatic Theatre (RDT), Stockholm, studied at the National College of Speech and Drama in Stockholm and then spent six years with the Norrbotten Theatre, followed by two at Folkteatern, Gävle. Parts created during those years included Petruccio in The Taming of the Shrew and Azdak in the Caucasian Chalk Circle. Since 1988 he has been a resident artist at RDT, where for example he has played Count Rudman in Almqvist's Amorina, and Aslak in Ibsen's Per Gynt.

PER MATTSSON, of the Royal Dramatic Theatre, has been a resident actor at the national stage since 1971, and has

played in almost 40 productions, often taking the lead parts. He has worked with such directors as Alf Sjöberg, Jurij Ljibimov, Ingmar Bergman and Arthur Miller. His many roles have included Albany in *King Lear*, Attorney Helmer in *A Doll's House*, and Biff, the elder son, in *Death of Salesman*.

PETER STORMARE, of the Royal Dramatic Theatre (RDT), started as a stage hand there, returning as an actor and director after studying at the National College of Speech and Drama, Stockholm. He has previously collaborated with Ingmar Bergman in *King Lear*, as the Duke of Dornwall, in *Miss Julie* as Jean, in *Hamlet* as the Prince and as Edmund in *Long Day's Journey into Night*. Also at RDT, he directed Strindberg's *Kronbruden* and *Stora Landsvägen*, and Almqvist's *Amorina*.

KJELL INGEBRETSSEN, made his conducting début at the Stockholm Opera in 1969. Since then he has conducted 60 or more operas and ballets, ranging from Viennese classics to our own age. Over the years he has conducted the première of a long succession of Swedish compositions, such as *Josef and Majdagar* – two compositions by B-W Hallberg, L-E Rosell's *Amadee* and Lidholm's *Ett Drömspel/A Dream Play*. In addition to the Nordic opera houses, Kjell Ingebretsen has been a guest conductor at most of the opera houses of Europe. Following his symphonic début with the Oslo Philharmonic in 1971, he has worked regularly with most of the leading Scandinavian orchestras. Kjell Ingebretsen divides his time between the Stockholm Opera and the Stockholm College of Music, where since 1988 he has been in charge of the training of orchestral conductors in Sweden.

CD 1	AKT 1	Speltid
1	Dionysos: Här står jag nu Zeus son...	8'19
2	Alfa: Så kom hit...	7'51
3	Teiresias: Be att Kadmos kommer ut.	6'26
4	Teiresias: När en förnuftig karl...	11'06
5	Vakten: Uppdraget är slutfört, herre:	1'41
6	Pentheus: Ja främling, du ser inte illa ut	8'21
7	Dionysos: Åh! Hör min röst när jag ropar!	4'32
8	Diosysos: Kvinnor från det fjärran Asien,...	6'33
9	Herden: Pentheus, som ensam härskar...	5'33
10	Omega: Vi bävar för att tala fritt...	12'25
		Total 72'51

CD 2		
1	Alla kvinnor: Vad är all vår klokskap?	8'58
	AKT 2	
2	Beta: Ila nu, raseriets snabba hyndor,...	5'09
3	Budbäraren: Oh hus som en gång...	7'47
4	Lambda: Låt oss till Backos lov,...	8'48
5	Kadmos: Här är hans kropp...	9'51
6	Dionysos: Lyssna till mig!	7'59
7	Dionysos: Vilken avskyvärd kränkning	7'19
		Total 55'24

CD 1	ACT 1	Playing Time
1	Dionysus: Here I now stand, son of...	8'19
2	Alpha: Come here then, come...	7'51
3	Teiresias: Ask Cadmus to come out.	6'26
4	Teiresias: When a reasonable man has...	11'06
5	Guard: Mission accomplished, Lord:...	1'41
6	Pentheus: Yes, stranger, you're not...	8'21
7	Dionysus: Ho! Do you hear my voice..	4'32
8	Dionysus: Women from distance Asia,...	6'33
9	Herdsmen: Pentheus, sovereign lord...	5'33
10	Omega: We tremble to speak freely...	12'25
		Total 72'51

CD 2		
1	All women: What is all our wisdom?	8'58
ACT 2		
2	Beta: Hasten now, swift bitches...	5'09
3	Messenger: Oh house that once...	7'47
4	Lamda: Let us in Bacchus'praise...	8'18
5	Cadmus: Here is his body...	9'51
6	Dionysus: Listen to me! I am the...	7'59
7	Dionysus: What a vile insult I was...	7'19
		Total 55'24

This is the original soundtrack for TV which was a joint production
by the Royal Theatre, the Royal Dramatic Theatre and Swedish Television
Channel 1 (Drama) with conductor Kjell Ingebreetsen as Director of Music.
Recorded at Berwald Hall, Stockholm, 16th – 20th of December 1992.

Producer: Jan-Lennart Höglund

Executive Producer: Kjell Söderqvist

Recording engineer: Olle Bolander

Soundmix: Gunnar Frise'll

Booklet texts: Ingmar Bergman (C) 1992, Carlhåkan Larsén (C) 1992

English translation: Ordväxlingen/Roger Tanner

Editor: Kjell Söderqvist

Graphic design: Håkan Fagerstedt

Photo, cover: Lars Heydecke

Photo, booklet: Bengt Wanselius

Publisher/Förlag: Gehrman's Musikförlag

Swedish libretto: Bokförlaget Atlantis (C) 1987

English libretto: Caprice (C) 1993

SYLVIA LINDENSTRAND
PETER MATTEI
KUNGLIGA HOVKAPELLET
KJELL INGEBRETSEN

The background of the entire page is white, covered with various red ink marks. There are numerous small, scattered dots and specks of red ink. Several thin, elongated red lines or drips extend from the top left towards the center. In the bottom right corner, there is a large, thick, irregular red blotch that resembles a heavy splash or a large drop of ink. The text is centered in the upper half of the page, overlaid on these marks.

SYLVIA LINDENSTRAND
PETER MATTEI
KUNGLIGA HOVKAPELLET
KJELL INGEBRETSEN